

Supkulturna skupina "skinheads" i njihov utjecaj na modu

Lilić, Bruna

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:201:622172>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-01**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Tekstilno - tehnološki fakultet
Zavod za dizajn tekstila i odjeće

Bruna Lilić

SUPKULTURNA SKUPINA “SKINHEADS” I NJIHOV UTJECAJ NA MODU

Završni rad

Zagreb, rujan, 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Tekstilno – tehnološki fakultet
Zavod za dizajn tekstila I odjeće

Bruna Lilić

SUPKULTURNA SKUPINA “SKINHEADS” I NJIHOV UTJECAJ NA MODU

Završni rad

Mentor: Prof. dr. sc. Katarina Nina Simončić

Komentor: Doc. dr. sc. Karla Lebhaft

Zagreb, rujan, 2024.

PODACI O AUTORU

Ime i prezime: Bruna Lilić

Datum i mjesto rođenja : 04.02.2002.

Studijske grupe i godina upisa : Modni dizajn, 2020.

Lokalni matični broj studenta : 0117233049

PODACI O RADU

Naslov rada na hrvatskome jeziku: Supkulturna skupina “skinheads” i njihov utjecaj na modu.

Naslov rada na engleskom jeziku: Subcultural group skinheads and their influence on fashion.

Broj stranica: 75

Broj priloga: 36

Datum predaje rada:

Sastav povjerenstva koje je rad ocijenilo i pred kojim je rad obranjen:

1. Prof. dr .sc. Katarina Nina Simončič
2. Doc. dr. sc. Karla Lebhaft
3. Izv. prof. dr. sc. Irena Šabarić
4. Izv. prof. dr. sc. Blaženka Brlobašić Šajatović

Datum obrane rada:

ECTS bodova:

Ocjena:

Potpis članova povjerenstva:

1. -----
2. -----
3. -----

IZJAVA O AUTORSTVU ZAVRŠNOG RADA

Ovim potvrđujem da sam osobno napisala završni rad pod naslovom
SUPKULTURNA SKUPINA “SKINHEADS” I NJIHOV UTJECAJ NA MODU
i da sam njegoa autorica.

Svi dijelovi rada, podaci ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežni izvori, udžbenici, njige, znanstveni stručni članci i sl.) u radu su jasno označeni kao takvi te su navedeni u popisu literature.

_____Bruna Lilić_____

Zagreb, rujan, 2024.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	6
2. Dosadašnja istraživanja.....	8
3. Povijest	10
3.1. Prvi val pokreta.....	10
3.2. Drugi val pokreta.....	12
3.3. Treći val pokreta.....	13
4. Analiza modnog identiteta.....	17
4.1. Odjevni izraz pripadnica <i>skinheads</i>	30
5. Skinhead stil u visokoj modi.....	32
6. Zaključak.....	65
Sažetak na hrvatskom jeziku.....	66
Sažetak na engleskom jeziku.....	67
Životopis.....	68
Literatura.....	69
Popis slika.....	72

1. UVOD

U ovom radu predstaviti će se polazišta supkulturne skupine *skinhead* s težištem na karakterističnu odjevnu pojavnost pripadnika skupine. Predstaviti će se povijest i razvijanje supkulturnog pokreta. Kroz teorijsko istraživanje popraćeno dokaznim fotografijama, provest će se analiza doticaja mode koja je zahvaćena utjecajem supkulturne skupine. Definirat će se razdoblje druge polovice dvadesetog stoljeća u području Velike Britanije gdje se supkultura izvorno pojavljuje. Antimoda odiše odjevnim stilom, a osim odjeće nosi društveno i kulturološko značenje. Značajna razlika između pojma antimode i mode je vrijeme. Antimoda nastaje pod utjecajem društva, njihovog stajališta i ne mijenja se kao moda. Poslovna odjeća, odjeća pripadnika supkultura pa čak i časnih sestara se smatra anti-modnom odjećom. Predstavlja statičnost i odraz kulture i društva u kojoj se kreće. Za razliku od anti-mode, moda se ne zadržava dugo i teži za promjenama. Cilj mode je stalna potreba za promjenom stilova, što je održava živom.

U ovom radu će se predstaviti anti-modni stil *skinheads*-a i kulturološko, društveno i stilsko značenje iza njega. Jedan od ciljeva u ovome radu je predstaviti kako se anti-moda razvijala u njihovom slučaju, te kako se u budućnosti ukomponirala s visokom modom. *Skinhead* supkultura predstavljena je svojim pripadnicima i načinom na koji izgledaju. Karakteristični (antimodni) identitet će se izložiti u cjelini, kao i najkarakterističniji predstavnici tog izraza. *Skinheadi* kao supkulturna skupina često nailaze na temu kontroverznosti zbog svoje ideologije, a njihov antimodni identitet je striktan a svaki odjevni predmet ima značenje.

Supkulturne skupine koje su također potekle iz Britanije poput *modsa* imale su velik utjecaj na izgradnju odjevnog identiteta *skinsa*. Smatra se da su *skinhead*-i zamijenili *modse* i preuzeli dosta odjevnih elemenata od njih.

U nastavku rada predstaviti će se samo nastajanje skupine, poveznica s modom i na koji način je njihov stil utjecao na odijevanje druge polovice prošlog stoljeća kao i danas. Za pisanje ovog rada korišteni su izvori iz raznih knjiga i članaka koji se bave tematikom nastajanja pokreta, njihovog ideološkog značenja, kao i samo odjevno značenje koje ih obilježava.

Istraživanjem literature koja se koristila za ovaj rad, može se zaključiti da su autori za svoja istraživanja uglavnom koristili novinske članke, ali većinom izjave pripadnika, koji su neki i sami bili gdje su izvori prenošeni iz prve ruke. Većina autora se bazirala na povijest i političko i društveno stanje u Velikoj Britaniji pri nastanku supkulture, što je ključan faktor pri opisivanju i predstavljanju iste. Anti-modni stil proizvod je društvene situacije tog vremena što je jedan od glavnih elemenata ove supkulture.

2. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA

Za potrebe istraživanja ovog završnog rada, koristila sam literaturu autora koji su temeljito proučavali postojanje *skinhead* supkulture. Sljedeće autore smatram najznačajnijima prilikom istraživanja, gdje su detaljno opisali supkulturu i sve njezine elemente. Clarke (1973) u svom radu pod nazivom *The skinheads and the study of youth culture*, proučava *skinhead* supkulturu, njezine nastajanje iz radničke klase u Velikoj Britaniji, te kako je postojanje *skinheads* izraz klasnog identiteta i odgovor na društveno stanje. U svome radu Clarke napominje važnost društvenih i ekonomskih promjena koji su formirali *skinhead* identitet. Tu uključuje deindustrijalizaciju i promjene u radničkoj kulturi koje su pogađale Britaniju u vremenu nastanka supkulture. Prkazuje estetske elemente poput frizure, radničke odjeće, interes za *ska* i *reggae* glazbu, kao izraz pripadnosti radničkoj klasi. Autor se koristi teorijom kulture i analize društvenih odnosa, te kako pripadnici supkulture reflektiraju društveno i političko stanje.

Hebdige (1979) u knjizi *Subculture: The meaning of style*, istražuje kako supkulture koriste stil kao oblik otpora dominantnoj kulturi. Hebdige analizira načine na koje supkulturne skupine poput, *punka*, *skinheada*, *modsa*, rastafarijanca, koriste modu, glazbu i druge stilske izraze kao simbol identiteta. Autor analizira kako supkulture prenose i pružaju otpor političkim i društvenim standardima. Ova knjiga daje bitan doprinos u razumijevanju odnosa između kulture, moći i stila. Hebdige za svoje istraživanje provodi analiziranje tekstova, medijskih prikaza, mode, kako bi kroz kulturoške i društvene aspekte razumio kako supkulture komuniciraju svoje stavove i identitete. Bavi se proučavanjem estetskih izraza, a moda je jedan od ključni elemenata kojih se dotiče. Njegov pristup u ovoj knjizi je teorijski i analitički, fokusira se na dubinsko razumijevanje estetskih izraza, te njihovo poimanje i ponašanje u društvu.

Marshall (1994) *Spirit of 69', a skinhead Bible*, je jedna od najznačajnijih knjiga o povijesti *skinhead* supkulture. Autor u ovome radu opisuje detaljan pregled razvoja, estetike, glazbe, i političkih aspekata *skinhead* pokreta od nastanka krajem šezdesetih godina, do devedesetih godina prošlog stoljeća. Marshall u ovoj knjizi provodi kronološki pregled kako se supkultura razvijala, a obuhvaća detaljan opis odjevnog identiteta pripadnika. Sadrži vodič u kojem opisuje odjevne elemente *skinhead* stila i njihovo značenje. Autor se u većini slučajeva koristi informacijama iz

prve ruke, točnije svjedočanstvima nekadašnjih pripadnika supkulture, osobnim iskustvima, kako bi što točnije mogao analizirati pokret.

Ne koristi se objavljenim radovima i kritičkim osvrtom kako bi proveo svoje istraživanje, već svoju analizu provodi kroz prepričavanje istinitih događaja kako bi čitatelji dobili što realniji prikaz.

Bestley (2013) *Where have all the bootboys gone* bavi se povijesnim i kulturnim pregledom, s upotrebom vizualne analize kako bi analizirao utjecaj vizualnih simbola i stilova *skinhead* supkulture. U ovome radu koristi se teorijskom analizom kako bi bolje utvrdio identitet i stil pripadnika *skinheada*, te kako je njihovo postojanje nailazilo na društvene i političke osude. Za potrebe istraživanja, autor se koristi teorijskom ali i raznim arhivskim materijalima poput glazbe, fotografija, intervjua, osobnih iskustava kako bi realnije prikazao i točnije prikazao supkulturu.

Armesto (2021) *British casuals: influences, music, film, and the cult of clothing*, bavi se analizom britanske *casual* supkulture, koja je povezana sa kulturom nogometa, modom i huliganizmom. Autor opisuje kako su pripadnici odjeću koristili simbol identitea i lojalnosti prema nogometnom klubu. Armesto se koristi raznim vrstama analize, od kulturne i vizualne studije poput glazbe, filmova, mode do arhivskih materijala poput fotografija, svjedočanstava i intervjua. Također, autor opisuje kako je *casual* supkultura odjeknula kao globalni fenomen u svijetu mode i stvorila novu supkulturu koja se kreće među mladima i danas.

3. POVIJEST

3.1. PRVI VAL POKRETA

Prvu pojavu *skinhead-a* možemo primijetiti u kasnim šezdesetim godinama. Britanska subkultura pojavila se na zabačenim ulicama Londona kao razvoj od *hard mod* scene ranih šezdesetih. *Mod* i *hard mod* scena predstavlja supkulturnu skupinu koja se pojavila na britanskim ulicama prije pojave *skinheada*, prikazivali su nasilnu i agresivnu sliku modernizma nakon 1964. godine kao odgovor na *hipijevsko* shvaćanje svijeta¹. Šarena odjeća, prirodni materijali, duga kosa obilježili su modni izričaj *hippie* pokreta, dok potpunu suprotnost predstavljaju *modsi* kako u modi tako i u vjerovanjima. Uglavnom su mogli biti viđeni u elegantnim odijelima za noćne izlaske po gradu, dok su se tučnjave vodile u košuljama i trapericama. *Skinsi* korijene vuku iz kulture *modsa*, a pokret je postao značajan 1969. godine. Osim izvornog naziva *skinheads*, popularan naziv za pripadnike je *skinsi*. Predstavlja fizički izgled pripadnika, naime njihovu obrijanu glavu. Za razliku od *modsa* koji su uglavnom bili pripadnici srednje ili više klase, *skinheads-i* su se nalazili u nižoj klasi. Subkultura je nastala iz nezadovoljstva radničke klase, i prerastao u masovni bunt. U oštrom kontekstu s ezoteričnim kičem koji se slavio u svijetu u kasnijim šezdesetima, djeca radničke klase svoje podrijetlo su sastavili u izgled koji su mogli nazvati vlastitim. Također, utjecaj na ideologiju *skinheadsa* je imala je afričko-karipska kultura iako je supkultura nastala u vrijeme rasnih napetosti u Britaniji. Karipski migranti i *skins-i* dijelili su ljubav prema *ska* i *reggae* glazbi². *Ska* i *reggae* su glazbeni žanrovi laganih i umirujućih nota koji su se pojavili u afričko karipskom području, a dolaskom imigranata u Britaniju ubrzo su se proširili među mlađom populacijom. Mladi su se družili neupitno o rasi i nacionalnosti, te slavili svoje radničke korijene. Zbog niskog statusa u društvu, svoju ljutnju i nezadovoljstvo su projicirali nasiljem.

Glazba je uvelike utjecala na razvoj supkulture. Glazbeni žanr *ska* oblikovao je početke *skinsa*. *Ska* se smatra glazbom prve generacije britanskih crnaca i imigranata pa su tako usvojili naziv *rude boy* za svoj imidž. Jamajčanski huligani predstavljali su taj izraz svojim ponašanjem i

¹ Hynds, M. (2022): Skinheads – Museum of youth culture.

² Tessa, N. (2019): Original skinhead subculture fashion: An analysis of the fashion styles of the 1960s British skinhead, Medium.com

anarhijom. Ujedinjenje radničke klase, solidarnost, razočaranje u sustav i ljubav prema afro-karipskoj glazbi su obilježili rane godine *skinheads*-a u šezdesetima.

Imidž *rude boysa* izravni je prethodnik stila *skins*-a koji se sastojao od prepoznatljivih *Crombie* kaputa, hlača podvrnutih u nogavicama kako bi se istakle bijele čarape, crne cipele i *pork pie* šešir upotpunjen s naočalama koje krase veliki okviri³. *Pork pie* šešir pojavio se prvi put u 19. stoljeću, a postao je popularan polovicom dvadesetog stoljeća. Često je mogao biti viđen na poznatim glumcima i glazbenicima, a prepoznatljiv je po zaobljenosti na vrhu šešira. Dobio je ime po tradicionalnoj svinjskoj piti, na čiji oblik vrh šešira podsjeća. Poznata obrijana glava također vuče afričke korijene, kao i izgled američkih vojnika. 1967. godine upotrebljen je naziv *skinhead* koji je točno opisivao karakter mladih momaka nezadovoljnih svojim statusom kao radničkom klasom. Tijekom sljedeće godine njihov izgled je postao sve prepoznatljiviji, te su opisani novim imenom: *Bootboys*⁴.

Jedan od glavnih elemenata u životu njihovih pripadnika je nogomet. Nogometne utakmice jedne su od prvih mjesta gdje su se skupine počele okupljati. Radna tj. nogometna uniforma, uključivala je: *Dr. Martens* čizme, *Levis* traperice, tregere obrijanu glavu i šal oko vrata. Djevojke nisu nosile *Dr. Martens* čizme, već *monkey* čizme⁵. Ove čizme kombinacija su elemenata visokih tenisica, radnih čizama u jednoj komponenti. Za razliku od klasičnih *Dr. Martens* čizama, ove čizme su bile jednostavnije, lakše za održavanje i pristajale su za svakodnevno nošenje. Sadrže elemente *Dr. Martens* čizama, ali su uglavnom bile do gležnja i s povišenim potplatom. Ovakva odjeća stvarala je dojam zajedništva unutar klase. Također, ovakav stil je predstavljao i inat svakodnevnom stilu koji je godinama bio striktan. Nošenje *Levi's* traperica smatralo se random odorom, a pripadnici su ih uveli u svakodnevni stil i time odbacili nošenje krojenih odijela. Stilski odabiri *skinheads*-a imali su definiranu simboliku koja je bila odraz njihovog identiteta, prenesena kroz modu.

³ (Marshall, G. (1994), *Spirit of '69: A skinhead Bible*, S.T. publishing . Scotland: 14str.

⁴ Bestley, R. (2013), *Where have all the bootboys gone? Skinhead style and graphic subcultures*, LCC graphic subcultures research group, London: 3 str.)

⁵ (Tessa, 2019)

3.2. DRUGI VAL POKRETA

Stil odijevanja u sedamdesetima značajno se promijenio za razliku od početnog. Iako su se i dalje originalno zvali *skinheads*, kosa je postajala sve duže iz namjere da ih se teže prepozna ⁶. Nekada su odijela bila rezervirana samo za svečane prilike, a sada su postala standardno izdanje za svako doba dana. Odjeća se za oba spola postala otmjenija i odvažnija. Dolazi do pojave novog naziva, a to je *suedeheads*. Ovaj podžanr od izvorne *skinhead* supkulture razlikuje se u dužini kose, gdje je frizura značajno duža i od tuda dolazi naziv *suedeheads*. Za razliku od originalnih *skins*-a, njihov izgled je bio ležerniji, glomazniji i obogaćen raznim uzorcima. Ovakav stil stvarao je i dalje dojam ulične grubosti, ali i elegantnijeg izgleda.

Utjecaj na promjenu stila je imao američki *Ivy League* stil . Ovaj stil proširio se među američkim studentima kao uredan, elegantan i konzervativan stil. Ovaj odjevni stil popularan je i danas, a sastoji se od elegantnih pulovera, košulja s ovratnicima, svijetlih hlača, najčešće dužine do koljena. Pojam *Ivy* označava povezanost s bršljanom koji simbolizira dugotrajan rast i razvoj, povezuje se s ceremonijom bršljanja u 19. stoljeću⁷.

Pri kraju sedamdesetih godina opet dolazi do promjene. Došlo je do pojave novog glazbenog žanra *Streetpunk* ili *Oi!* Smatra se podžanrom *punkrocka* koji je postao popularan među pripadnicima i zamijenio *Ska* i *Reggae*. Izraz *streetpunk* obilježava pobunu prema umjetničkim pretenzijama prvog vala britanskog *punka* , a temelj se na radništvu i društvenom zajedništvu. *Oi!* žanr je razvijeni oblik *streetpunka!* Koji u cilju ima okupiti mladež radničke klase i pripadnike različitih supkultura, tj. *skinse* i *punkere*. Naziv *Oi!* obilježava uzvik obožavatelja i glazbenika koji su koristili, a postao je pojam zajedništva, solidarnosti i pobune među mladeži radničke klase. *Skinheadsi* su ponovno poprimali svoj stari stil iz 1969. godine. Dolazi do podjele između pripadnika skupine koji su i dalje se držali originalnog izgleda, ideologije i *reggae* glazbe, i pripadnika koji su privrženiji *punku*. Sedamdesetih godina u Londonu dolazilo je do čestih fizičkih sukoba između pripadnika *tedsa* i *punkera* gdje su noviji *skins*-i stajali u obranu *punkera* dok su originalni pripadnici podržavali *tedse* ⁸.

⁶ (Marshall, 1994: 59)

⁷ (Britannica, 2024: Ivy League universities, prestigious schools & elite education.)

⁸ (Marshall, 1994:72)

Kod obuće, čizme su sada imale od četrnaest do dvadeset i dvije rupe, a ponekad su dosezale do koljena. Čizme su oduvijek bile njihov zaštitni znak, te se velika briga vodila o tome kako izgledaju i kakvu poruku šalju. Boja vezica, istrošenost, broj rupica i visina čizmi su imali svoje značenje. Tetovaže su također postale dio identiteta, ponekad smještene na izrazito vidljivim mjestima poput čela, česte su bile tetovaže koje su predstavljale njihov nacionalni identitet, primjerice *Made in Britain*. Nažalost, zbog širenja neonacističke i fašističke propagande koja se pojavila među pokretom, sve popularnije su bile tetovaže kao i odjeća sa simbolima mržnje i svastike.

3.3. TREĆI VAL POKRETA

Na kraju sedamdesetih i početkom osamdesetim godinama prošlog dolazi do velikih promjena u ideologiji supkulture, uzrukovano političkim utjecajima⁹. Fokus se prebacio na rasu i klasne razlike. Unatoč tome da je sama supkultura nastala pod velikim utjecajem afričko-karipske kulture, bijeli supremacija se proširila među pripadnicima. Neonacističke i fašističke skupine koristile su mlade *skinheads*-e kako bi širili svoju ideologiju. Mladi pripadnici su bili podložni utjecajima i to je dovelo do toga da pripadnici počnu zagovarati konzervativne i nacionalističke ideje. Međutim, velik broj pripadnika nije se slagao s tim uvjerenjima i zbog je često dolazilo do sukoba između antirasističkih i rasističkih pripadnika. *Oi!* glazba je ujedinila novu generaciju *skinheads*a i *punkere*, iako se glazba smatrala apolitičnom, privukla je neo-fašističke sljedbenike, što je u nekim slučajevima dovelo do raspada bendova. Zbog loše slike koja se predstavljala u medijima i dijelom pripadnika koji su takav imidž stvarali, neonacizam i nasilje su se sve više širili pokretom. Članovi neonacističkih pokreta su se predstavljali na agresivan, zastrašujući način ispunjeni tetovažama s govorom mržnje. Novi val *skinheads*a koji uglavnom nisu bili pripadnici kada je supkultura nastala, su preuzeli njihov način prezentiranja¹⁰. U ovom razdoblju stil više nije bio značajan kao nekada. Novije generacije su utjecaj pronalazile u neo-fašističkim skupinama, dok su originalni *skinheads*i ostali vjerni izvornom stilu. Pripadnici koji su svoju ideologiju bazirali na rasnim i političkim uvjerenjima, to su prikazivali odjećom. Glave su bile potpuno

⁹ (Tessa, 2019)

¹⁰ (Marshal, 1994:172)

obrijane, *Dr. Martens* čizme su korištene kao jedno od glavnih oružja u tučnjavama. *Doc Martens* smatra se jednim od najznačajnijih brandova skinhead supkulture, a kao simbol identiteta očituje se i danas. Čizma se smatrala simbolom radničke klase, stoga su fokus usmjeravali na narod i njihove potrebe. Narodu nije bila potrebna elegantna i profinjena čizma za prešetavanje po gradu, već čvrsta, udobna obuća koja će trajati dugo. *Doc Martens* iznimno je globalno prepoznatljiv brand i nosile su ga velike zvijezde, često je viđen na modnim revijama, ali uvijek je ostao vjeran brand narodu. *Doc Martens* je oduvijek bio popularan među pripadnicima različitih supkultura. Njihove kultne čizme neizostavni su odjevni element grunge, punk i skinhead supkulture. Pružaju dojam uličnog stila koji se može kombinirati uz eleganciju, što omogućava spajanje različitih stilskih elemenata ¹¹.

Brand se na tržištu pojavio davne 1901. godine u Engleskoj . Od samog početka tvrtka je u cilju imala proizvodnju radničkih čizmi, što ih je dovelo na sam vrh tržišta. Kultne čizme nastale su za vrijeme drugog svjetskog rata. Tvrtka Griggs je pedesetih godina ostvarila suradnju s Martensom, a rezultat te uspješne suradnje su model čizmi *Dr. Martens* 1460. Originalni model koji je dizajnirao Martens imao je osam rupica, na to su dodani detalji poput ušivene žute tkanine, petlju iznad pete na kojoj se nalazio logo brenda i željezni rub potplata. Ovaj model čizmi proizvodio se samo u granicama Velike Britanije do 2003. Godine. Ovaj brend kao i ostali koji su izbor skinhead pripadnika, stacioniran je u Velikoj Britaniji i to ponosno ističu. U vremenu kada su se ove čizme pojavile, Britanija se borila s raznim društvenim promjenama. Rasne i klasne razlike su bile osjetne i iz tog razloga su brojne supkulture nastale.

¹¹ (Marshall, 1994: 173)

S obzirom na to da su se *skinheadsi* suprotstavljali elegantnijem stilu nekadašnjih *modsa*, *Doc Martens* čizme svojim ugledom i namjenom zapečatile su njihov ulični izgled¹².

(Slika 1): *Dr. Martens* model 1460, autor fotografije Stuart Nicol, 1980.

Od osamdesetih godina pa nadalje, supkultura je nastavila živjeti i s vremenom se odmaknula od ekstremizma. Kao što se *skinhead* stil promijenio od originalnog s kraja šezdesetih godina, promijenio se i stav oko popularnih čizmi. Iako su čizme u većini slučajeva predstavljene u pozitivnom svijetlu, pojavom nove generacije *skinheadsa*, kulturni aspekt čizmi se promijenio . Dio nove i mlađe generacije *skinheadsa* podržavala je neonacističke i fašističke ideje, te su njihove simbole prisvojili kao dio osobnog identiteta. Nažalost, *Doc Martens* čizme su postale jedan od simbola koji ukazuju na netrpeljivost i mržnju, a rasistički pripadnici svoje čizme su smatrali kao simbolom moći ¹³.

Bijeli supremacisti svoje čizme vezali su izričito bijelim ili crvenim vezicama, bez prepletanja jednih preko drugih, vezane u ravne linije od jedne rupice do druge. Crvena boja vezica označavala je da je pripadnik prolio krv za supkulturu *skinheada*. Nažalost, nositi crvene vezice smatrala se privilegijom i nije ih svatko mogao nositi. Iz želje da zarade taj status, rasistički pripadnici često su napadali ljude različitih rasa i tako gradili ugled među ostalima. Bijele vezice služile su kako bi se razlikovali rasistički pripadnici od anti-rasističkih. Rasistički pripadnici identificirali su se s

¹² Gallagher, B. (2018): *An abridged history of Dr. Martens, Grailed*

¹³ (Marshall, 1994: 174)

pomoću bijelih vezica. Plava boja vezica označavala je da je nositelj čizmi ubio policajca, a ljubičasta da je nositelj pripadnik *LGBT* skupine. Zbog loše slike koja je nastala, anti-rasistički pripadnici su u nekim slučajevima nosili žute vezice kako bi razbili predrasude.

U nekim slučajevima zbog asocijacije pripadnika i nasilja na stadionima prije početka nogometnih utakmica, policajci su pregledavali ljude i tko nosi *Doc Martens* čizme. Pripadnici su svoje čizme smatrali oružjem, što uistinu su i bile jer su na vrhovima prstiju sadržavale željezne kape koje su se koristile za nanošenje ozljeda u sukobima. Originalne čizme su napravljene s osam rupica a kasnije su dolazile u modelima od šesnaest pa čak do dvadeset i dvije rupe. Što su čizme bile više su se smatrale uglednijima, kao i u kakvom stanju su bile, ako su izgledale novo i nenošeno, često ih se znalo namjerno uništiti kako bi izgledale iznošeno i dobile više na važnosti, a najpopularnije boje su crvena i crna. Moda je uglavnom ostala ključni faktor koji i danas održava skinheade popularnima. Od 1969. godine kada se pojavila na ulicama Londona, nastavila se širiti po Britaniji i ubrzo je postala prepoznatljiva diljem svijeta¹⁴.

(Slika 2): *Dr. Martens* model 1406 sa 16 rupica, vezane horizontalno, autor fotografije:

CraigSkin Photography, 2016

¹⁴ Frank, A. (2016), *Impacts of menswear skinhead fashion 20th century, Issuu*.

4. ANALIZA ANTIMODNOG IDENTITETA

Unutarnji utjecaj po prvi je puta imao značajan utjecaj na modni stil radničke klase. Radnička odjeća i tradicionalni stilovi ponovno su prisvojeni u odijevanju, a sada kao modna izjava na ulicama. *Teddy boys* i *modsi* kao supkulture koje su nastale prije *skinheads*-a, težili su raskoši i životu viših slojeva društva, dok su *skinheadsi* ponosno odisali radničkom klasom. U vremenu kada se supkultura prvi put pojavila nije imala određeni naziv. Ljudi su ih nazivali raznim imenima poput *kikiriki*, *limuni*, *kuhana jaja*, *obrijane glave*. Originalni naziv *skinhead* pojavio se 1967. godine prikazivao je identitet pripadnika. Mediji su ovim nazivom pokušali dočarati sklonost ove supkulture i njihovu nakan za stvaranje problema i agresiju. Sam pojam jednostavno opisuje izgled pripadnika. Smatra se da je agresivno ponašanje i prikaz muškosti kroz nasilje, utjecalo na kulturnu frizuru pokreta. Frizura korijene vuče iz više različitih supkultura, kako iz *rude boysa* tako i *modsa* pa i američkih vojnika koji su bili prepoznatljivi po kratkoj kosi¹⁵. U ranim godinama frizure su se kretale od broja četiri na brijačkoj britvi pa sve do same nule. Osim svrhe da ih se lako prepozna i cilja da svi pripadnici imaju isti stil, kratka kosa imala je svoju svrhu i u sukobima. Cilj kratke kose u tučnjavi je da protivnik ne može drugoga počupati za kosu. Ovakvu frizuru pripadnici *hippie* pokreta i ljudi tradicionalnih vrijednosti smatrali su antisocijalno kratkom, pa čak i parodijom. S godinama se frizura mijenjala. Sredinom sedamdesetih godina frizura je postajala duža i odmakla se od originalne obrijane glave. U tom vremenu kosa je ponekad dosezala i do dužine ramena, a neki pripadnici su puštali kosu kako ne bi bili na meti kritika i manje uočljivi. Krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina, frizura se ponovno počela vraćati svom izvornom izgledu. Nastala je podjela između pripadnika pa je tako dio zagovaravao dužu kosu i elegantniji stil, dok su ekstremniji pripadnici isključivo brijali glave i time se držali svog uličnog, čvrstog, radničkog imidža koji je predstavljao rani izgled¹⁶. Ukaljana percepcija i danas se može primjetiti. Iznimno kratko ošišana kosa ulijevala je dojam nepovjerenja toliko da su američkim vojnicima koji su bili stacionirani u Britaniji dopustili da puste kosu kako ih ne bi zamjenili za *skinheadse*.

¹⁶ Ridgers, D. (2014): Shooting skinheads: Derek Ridgers captures a cult – in pictures, 7 str.

Kako bi mogli pravilno analizirati supkulturu potrebno je istražiti odakle ona potječe. Korijeni *skinhead* supkulture vidljivi su prije samog pojavljivanja. Osim *modsa* koji su uvelike utjecali na razvoj, zapadnoindijska kultura ostavila je značajan pečat. Žanr *Ska* koji su pripadnici prisvojili kao *skinhead reggae*, nastao je kao jamajčanski razvoj američkog *R&B*-a, izvorno *rhythm and blues* žanra. Naziv *Rhythm and Blues* predstavlja stil glazbe koji je ritmičan, pogodan za ples, a temelji se na *bluesu* koji je sa sobom nosi snažne emocije. Sam naziv *Ska* se smatra onomatopejom specifičnog zvuka gitare koji prevladava u glazbi, *chop* akordi koji svojim kratkim i oštrim udarcima po žicama gitare stvaraju ritmički *ska-ska-ska* efekt, te od tuda vjerovanje u naziv žanra. Prva generacija britanskih crnaca i imigranata zavoljela je *Ska* i tako su razvili svoj vlastiti stil zvan *rude boys*. Pod tim imenom predstavljali su se mladi iz jamajčanskih urbanih i siromašnih gradskih četvrti koji su bili poznati po svojim nasilnim ponašanjima i bandama¹⁷. Velik broj njih su bili ravnopravni članovi *skinheads*-a, barem u ranijim godinama od pojave supkulture.

Njihov stil smatra se izravnim predstavnikom stilu *skinheads*-a¹⁸. Mogli su biti viđeni u elegantnim kaputima koji su uparivani s podvrnutim hlačama s namjerom da se vide bijele čarape. Crne cipele uglavnom lakirane, *pork -pie* šeširi koji su poznati po zakrivljenosti na vrhu šešira, kao i sunčane naočale s uvećanim okvirima¹⁹. Zbog pojavljivanja u odjevnim kombinacijama koje ne odgovaraju njihovom društvenom statusu, prkosili su klasnom poretku i izražavali su svoj identitet ponosno. Kao i kod *skinheads*a, članovima *rude boys*a, odisao je čvrst, ulični imidž. Dva ključna elementa u razvoju supkulture su svakako jamajkanska glazba i moda koji su stvorili jedinstveni kulturni hibrid. Desmond Dekker, poznati jamajkanski kantautor jedan je od glavnih začetnika *skinhead* stila, poznat po nošenju hlača skraćenih iznad gležnjeva, pilotske jakne i klasičnih *Crombie* kaputa²⁰.

¹⁷ (Bestley, 2013:3)

¹⁸ (Augustyn, 2010: 62)

²⁰ (Bestley, 2013:4)

(Slika 3): Prikaz klasičnog *rude boy* stila šezdesetih godina prošlog stoljeća, autor fotografije: Janette Beckman, 1979.

Stil odijevanja *skinheada* vrlo je karakterističan. Zbog svoje odjevne prepoznatljivosti često su nailazili na kritiku jer se takav ulični stil smatrao neprihvatljivim i prostim. Britanija u šezdesetim godinama prošlog stoljeća, točnije u vremenu pojavljivanja pokreta, nailazila na velike klasne i rasne podjele što je uzrokovalo nezadovoljstvo i potrebu za promjenom. Zbog konzervativne okoline došlo je do pojave brojnih supkultura koje su za cilj imale promjenu i stvaranje vlastitog identiteta. Zbog velikih klasnih podjela, ponos je rastao a netrpeljivost je bila sve veća. Veliki utjecaj na odjevni izraz *skinheada* imaju radnička odjeća, nogomet i vojne odore. Za odlazak na utakmicu obavezno se nosio šal oko vrata s grbom omiljenog kluba. Nogomet je uvelike određivao identitet pripadnika, stoga su uglavnom nosili odjevne predmete u bojama svog omiljenog kluba, kao i njihova obilježja. Uz nogomet, da se zaključiti da je estetika supkulture nadahnut prikazom radničke klase. Ono što se da primijetiti je to da odjeća koju su nosili pripadnici ne odgovara idealima radničke klase. Radi se o markiranoj odjeći koja cjenovno nije dostupna svima .

Radnički ideali, želja za promjenom i česti fizički sukobi, oblikovali su stil odijevanja *skinheada*, za razliku od *modsa* koji su se odijevali izričito zbog mode, *skins* su nosili odjeću koja im omogućuje borbu²¹.

Odjevni identitet *skinheads* čine *Levi's 501* traperice. Popularne su bile ranije među pripadnicima *modsa* jer su zbog svoje kvalitete bile skuplje nego ostale traperice. Iz tog razloga su bile ekskluzivnije i primamljivije. Iz sličnog razloga su bile omiljene i među *skinsima*. Originalne *Levi's 501* traperice bile su izrađene od gušćeg i kvalitetnijeg denima. Džins se prao na jako visokoj temperaturi kako bi se skupio. Hlače se nose s naramenicama, a originalni modeli su bili šireg kroja. Naramenice su se nosile iz namjere da drže čvrsto hlače, međutim uglavnom su se nosile zbog mode. Uglavnom ih možemo vidjeti na radnim odorama, odakle i dolazi inspiracija. *Levi's* je bio popularan u Londonu, a izvan Londona popularne marke koje su također proizvodile kvalitetne traperice su *Lee* i *Wrangler*. Američka kompanija *Wrangler* proizvodi svakodnevnu odjeću. Izricale su osjećaj jedinstva i zajedništva među pripadnicima iste klase i zbog toga su postale neizostavni dio *skinhead* uniforme²².

(Slika 4): pripadnici supkulture u ručno izbljedenim *Levi's 501* trapericama, autor fotografije:

Bleachers and Co, 2024

Casual supkultura jedna je od najaktualnijih u današnje vrijeme. Često je možemo vidjeti na ulicama, a svoje korijene vuče iz *skinhead* supkulture. Ova supkultura počela se formirati osamdesetih godina prošlog stoljeća na području Velike Britanije i vrlo brzo je prikupila velik broj pripadnika. Ove dvije supkulture imaju mnoštvo zajedničkih elemenata i usko su povezane. Prvenstveno ih odjeća povezuje, a nakon odjeća nažalost i nasilno ponašanje.

²¹ (Marshall, 1994: 21)

²² (Marshall, 1994:22)

Možda i glavna poveznica među njima je engleski nogomet. Pripadnici obe kulture strastveni su navijači i često na nogometnim utakmicama su viđeni zajedno. Zbog rastućeg nasilja na nogometnim utakmicama pripadnici obje supkulture su pregledani od strane policije, a njihova odjeća je glavni uzrok tomu, jer ih je lako prepoznati. Supkulture su vrlo usko povezane pa je nerijedak slučaj da su pripadnici *skinhead* supkulture prešli u casual supkulturu. Iz tog razloga *skinhead* pokret je oslabio, ideologija se promijenila, a casual kultura se uzdignula. Kao i *skinheads* pripadnici casual supkulture priklonili su se političkim ideologijama, ali s ciljem da se bore za poštovanje svoje nogometne ekipe²³.

Kada govorimo o odjeći možemo zaključiti da je najveći utjecaj na casual stil imala skinhead supkultura. Pripadnici casual supkulture prisvojili su stil i prilagodili su ga sebi, osim prepoznatljivih tregera i *Doc Martens* čizmi. Također *skinhead* su birali isključivo britanske marke, dok *casual*si uz to biraju i strane marke kao *Stone Island*, *North Face*, *Lacoste*, *Emporio Armani* i ostale europske marke koje su otkrili prateći utakmice europskog prvenstva. Zbog visokih cijena u Britaniji pripadnici su u drugim državama kupovali dizajnerske marke. Kao i u *skinhead* uniformi, brendovi su predstavljali statusni simbol i osjećaj pripadništva. Njihov stil je elegantan i skup i također pomno biran što je prouzročilo da zbog svog odijevanja, njihovo ponašanje se nije slagalo. Poznate *Fred Perry* majice postale su zaštitni znak ove dvije supkulture.

Brand koji je obilježio ovu supkulturu i simbol identiteta je i danas je *Adidas*. *Adidas* kompleti trenirki, kao i *Stan Smith* ili *Spezial* tenisice i danas su dio uniforme. S obzirom na to da je takav stil bio iznimno skup, često se događalo da pripadnici provaljuju u trgovine i uzimaju odjeću. Dugi mantili i kaputi od ovčje kože u svijetlim bojama, fini vuneni džemperi, flanelaste *Levi's* traperice, kompleti trenirki kao sportsko izdanje i *bucket* šeširi predstavljale klasični *casual* stil. Dresovi omiljenih nogometnih klubova kao i šalovi su neizostavni i glavni dio odjevnog stila. Odjevni stil se gradi prema bojama omiljenog nogometnog kluba i nosi se kao dio identiteta²⁴.

²³ Armesto, Y.S. (2021): *British casuals: Influences, music, film and the cult of clothing*, 20str.

²⁴ (Armesto, 2021: 27)

Kao i pripadnicima skinhead supkulture, pripadnicima *casual* supkulture svijet se vrtio oko nogometa. Ove dvije supkulture jako su povezane i prijateljski nastrojene, te između njih nije dolazilo do netrpeljivosti i sukoba, moda i odijevanje njihov su simbol identiteta i ponosno ga nose.

(Slika 5):Prikaz *casual* stila iz devedestih godina, fotografija iz filma *Green street hooligans*, 2005

Kada je riječ o košuljama, dvije vrste su bile svakodnevni odabir. Košulja bez ovratnika, uglavnom jednobojna ili na pruge. Druga vrsta je klasična košulja, s kopčanjem na lijevoj strani, a najpoznatija marka košulje je bila *Ben Sherman*. Ovakva vrsta košulje je bila popularna među pripadnicima *modsa*, prošlih desetljeća²⁵. Košulje su upotpunjavale uniformu skinhead-a od pojave supkulture. Brend koji se najviše ističe među ostalima, je *Ben Sherman*. Brend se pojavio 1962. godine, osnovao ga je Kanađanin, a prvenstveno se proširio među pripadnicima mods supkulture. Klasične *Ben Sherman* košulje su izrađene od prozračne, ugodne tkanine Oxford tkanja. Radi se o čvrstoj tkanini mješavine pamuka i sintetičkih vlakana, glatke i sjajne površine. Među pripadnicima osim košulja sa uzorcima, popularne su bile bijele *Ben Sherman* košulje sa dubokim ovratnicima. Originalna *Ben Sherman* košulja sadrži ovratnik koji je širine tri prsta, gumb i nabor na stražnjoj strani kako bi se ovratnik čvrsto smjestio. Košulja sadrži džep na lijevoj strani prsa i jedno dugme na rubu svakog rukava. Košulja se uglavnom nosi sa svim gumbovima zakopčanim, a rukavi su jednom ili dvaput zavrnuti, uglavnom do tri četvrtine dužine rukava. Karirane košulje sa malenim kvadratićima i prugama su raznim bojama su prolazile kao omiljene. Popularni naziv *Bennies* se često koristi kada se govori o ovom kulturnom odijevnom predmetu .

(Slika 6): Originalne *Ben Sherman* košulje različitih boja i uzoraka, autor fotografije: Smith Archive, 1970

²⁵ Taylor, L. (2022), This Is England: Ben Sherman Check Shirts, 80s casual classics

Ovaj brend kao i *Fred Perry* i *Doc Martens* su svoj uspjeh stekli preko skinhead pripadnika.. Veliki doprinos njihovoj popularnosti je činjenica što su tvrtke potekle iz Britanije i izvorno su britanski proizvod, što je nudilo poseban osjećaj ponosa nositi ih. Osim navedenih košulja među pripadnicima je bila omiljena i teniska majica kratkih rukava marke *Fred Perry*. Sadrži vratni otvor koji je nekad brojao i do četiri gumba, često je dolazila u zaštitnim bojama engleskih nogometnih klubova²⁶. *Fred Perry* je nakon *Doc Martensa* možda najistaknutiji brend u skinhead supkulturi. Frederick John Perry smatra se jednim od najboljih britanskih tenisača, a poznat je i po nošenju polo majica u svojim mečevima. Stvorio je liniju sportske odjeće koja sadrži elemente elegancije i funkcionalnosti. Tibby Wenger, austrijski bivši nogometaš ponudio mu je poslovnu ponudu u izradi sportske odjeće i 1952. godine proizvedena je prva *Fred Perry* polo majica.

Ovaj model majice ubrzo je postala uniforma britanske mladeži. Za razliku od *Doc Martens* čizmi, koje su cjenovno bile dostupne ovdje to nije bio slučaj. Spoj sporta, ulice i elegancije, upravo iz tog razloga je omiljena među mladima, jer je prilagodljiva za svih²⁷.

Klasična *Fred Perry* polo majica nastala je iz namjere da pruži ugodnost i slobodnije kretanje tenisačima po terenu, a ubrzo je postala omiljena među drugim sportašima kao i ulična moda. Polo majica modela M3600 napravljena je od visokokvalitetne pique pamučne tkanine, što je čini izrazito izdržljivom za redovno nošenje. Na ovratniku i manšetama je dodan rebrasti vez za dodatnu teksturu na dodir, uz poznato dvostruko kopčanje. Na desnoj strani prsa, ušiven je kulturni vez lovorovog vijenca, rimski simbol pobjede. Bijela, tamnoplava i crna varijanta su najpopularnije, a osim klasičnih polo majica odjevni predmeti koji su popularni u asortimanu *Fred Perry*-a su puloveri, veste, T -shirt majice. Kao i dosta odjeće u tom vremenu, popularne nijanse predstavljale su boje nogometnih klubova, stoga na prvi pogled se moglo zaključiti koga nositelj podržava. Tamnoplava nijansa je predstavljala navijače *Tottenhama*, a ljubičasto-plava, navijače *West – Hama*, popularnih londonskih nogometnih klubova²⁸.

²⁶ Taylor, L. (2022)

²⁷ Taylor, L. (2022)

²⁸ (Marshall, 1994: 170)

Polo majica je s novom generacijom *skinheads*a stekla novo kulturološko značenje. Često viđena na nogometnim utakmicama, postala je standardna uniforma na stadionima. Popularnost ovog odjevnog predmeta prenosila se generacijama i jedan je od razloga za nastanak *casual* supkulture koja se kasnije razvila.

(Slika 7) : Klasična *Fred Perry* M3600 polo majica sa dva gumba

Odjevni predmet koji je iznimno popularan među pripadnicima, a i danas često viđen je pilotska ili *bomber* jakna, čiji je naziv danas popularan. Originalne *bomber* jakne izrađene su od teške ovčje kože izvana, s krznenim okruglim ovratnikom i vunenom podstavom kako bi zadržavala toplinu. Osim kože i vune, za izradu bomber jakne se koristi i najlon. Krojena je kao uska jakna do razina struka. Uglavnom je dolazila u maslinasto zelenoj boji, a crno izdanje je bila popularna među bijelim supremacistima, jer je crna boja je zagovarala ekstremizam. Ovakve jakne nošene su od strane pilota u američkim zračnim snagama, a uglavnom bile kraljevsko plave boje²⁹. Jakne pilota su uglavnom imale ordene i obilježja na sebi što je bilo popularno i među mladima koji su ih nosili. Pripadnici pokreta su često na jakne ušivali obilježja *skinheada*, britansku zastavu, bandova i grbove nogometnih klubova, nažalost među novijim generacijama bila su popularna i nacistička obilježja. Maslinasto zelene jakne su uglavnom imala narančastu podstavu s namjerom da bude što uočljivija. Najpopularnija jakna je bila *Harrington* jakna. Izvorno ju je na tržište lansirala marka *Baracuta* u tridesetim godinama prošlog stoljeća i izvorno se zvala *Baracuta G9*, a popularni naziv je stekla po Rodneyu Harringtonu, liku iz televizijske serije *Peyton Place* koji je bio prepoznatljiv po njoj³⁰. Iznimno je bila popularna među javnim ličnostima i tako je ubrzo postala trend među mladima. *Harrington* jakne su najčešće izrađene od pamuka ili sintetičke

²⁹ (Marshall, 1994: 171)

³⁰ Masons& sons, (2024): *Baracuta G9: The history of the Harrington*, [Masons&sons.com](https://www.masonsandsons.com)

tkanine. Riječ je o jakni dužine do struka sa stojećim ovratnikom, elastičnim manžetama i dva kosa bočna džepa. Na sebi ima zatvarač koji se proteže sve do ovratnika koji sadrži dugmad i tako kompletno prekriva vrat. Uglavnom je dolazila u crnoj, crvenoj, bež i zelenoj boji, a podstava je ispunjena kariranim ili *Prince of Wales* uzorkom. Ova jakna je bila popularna među suedheads generacijom, koja se polako odmicala od klasičnog izgleda iz 1969. godine. Za razliku od njih generacije iz kasnijih sedamdesetih godina su je smatrala visokom modom. .

Kao još jedan veliki utjecaj na odjevni identitet *skinheada*, treba spomenuti radničku odjeću. Supkultura je nastala iz kruga srednje radne klase, koja je s ponosom to izricala. Iako je supkultura nastala kao odgovor na nezadovoljstvo političke situacije u Britaniji, *skinheadi* su radnu odjeću oblikovali kao svakodnevnu. Među popularnim jaknama treba spomenuti radnički kaput ili *donkey jacket*. Uglavnom su nošeni od strane lučkih radnika i rudara i upravo tako je postao omiljen među mladim pripadnicima supkulture. Jakna je uglavnom izrađena od debele vune, PVC-a ili nekog drugog sintetičkog materijala koji je pogodan za kišu. Ravnog kroja s kopčanjem na gumbe i dva kosa bočna džepa, uglavnom je mogla biti viđena u crnoj i tamnoplavoj varijanti. Zbog izdržljivog materijala iznimno je zahvalna kao radnička odjeća. Po uzoru na svoje roditelje i njihovu radnu odjeću, ubrzo su postale popularne. Često su mlađe generacije nosile upravo jakne svojih roditelja jer su na takvim modelima bila ušivena imena, kao i pečat *National Coal Board*, a ubrzo se to počelo raditi i na običnim modelima ³¹.

³¹ (*Marshall, 1994: 172*)

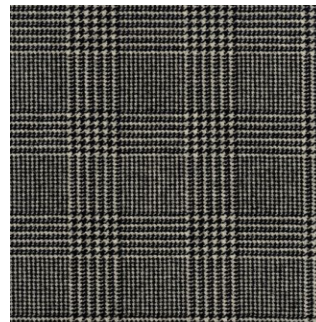
(Slika 8): Klasična *Harrington* jakna s kariranom podstavom, fotografija iz filma *This is England*, 2006.

Na odjeći *skinheada* mogu se vidjeti razni uzorci, s prevladavajućim kariranim motivima u raznim varijantama boja i veličina. Najčešće kombinacije su crvene kockice sa plavim ili zelenim prugama, kao i kombinacija zelenih kockica s žutim ili bijelim prugama. *Prince of Wales* ili *Glen plaid* uzorak kao jedan od popularnijih, a krasi ga kombinacija tzv. *Puppytooth*³² uzoraka što daje dojam iluzije pruga i kvadratića kada se gledaju izdaleka. Originalno je napravljen u crno – bijeloj varijanti, a među pripadnicima je često bila popularna zelena i plava nijansa³³.

(Slika 9): *Puppytooth* uzorak

(Slika 10): *Prince of Wales* ili *Glen Check* uzorak

³² Uzorak koji je napravljen od četverostranih oblika u različitim bojama i daje dojam iluzije.

³³ Anniina, L. (2024): *What is Prince of Wales check? Glenmur 1891* (pristupljeno 22.6.2024.)

Odijela do sredine sedamdesetih godina nisu bila česta pojava. Originalni *skinheads*-i odijela su nosili samo u rijetkim prilikama. Podskupina *suedheads* i *smoothies*, ponekad su nosili odijela za svakodnevne prilike poput izlazaka u klubove, a svojim stilom su se odmaknuli od originalnog stila.

Odijela koja su se nosila sastoje se od uske jakne do dužine struka i hlače ravnog uskog kroja sa ravnim linijama. Odijela su rađena od kvalitetnih materijala poput pamuka, vune koji se miješaju sa sintetičkim materijalima poput poliestera. Jakne su jednostavnog ravnog kroja kao i ostatak odijevnih komada, uglavnom u tamnijim tonovima, sadrže tri do četiri gumba s uskim reverima. Na sebi su sadržavala prorez s prednje stražnje i bočne strane. Jedan od zanimljivih detalja koja su ova odijela sadržavali su džepovi ušiveni na prednjoj desnoj strani u kojima su se stavljali kartoni presavijeni na poseban način, a često su bili upareni sa bojom čarapa ³⁴. Gumbi na rukavima su ponekad sezali i do duljine lakta, a posljednji gumb se uglavnom ostavljao otkopčan kako bi se vidjela košulja ili majica. *Sta-prest* hlače su uske hlače s jasnim naborima uz sredinu nogavice, izrađene od mješavine pamuka i poliestera što smanjuje gužvanje i daje uredniji izgled. Sadrže klasične bočne i stražnje džepove. Uglavnom u crnoj, sivoj i plavoj varijanti kao i svjetliji tonovi poput bež i maslinasto zelene. Elegantnija odijela sadržavala su dvoredno kopčanje i duljina odijela je uglavnom do razine bokova, *Tonic* odijela su bila popularna među pripadnicima *modsa*, a kasnije i među elegantnijim podskupinama *skinheads*a. Odijelo je izrađeno *tonik* tkanine, mješavine moher vune što mu je davalo poseban sjaj, a zbog svoje dvobojne strukture boja tkanine s mijenja ovisno o kutu iz koje se gleda i svijetlu. Zbog različitih niti u boji osnove i potke dolazi do efekta dvostrukog tona, zbog toga naziv tkanine u kontekstu se odnosi na ton, točnije na promjenu boje i svjetlosti na tkanini. Jakne su uglavnom se sastojale od ravnih uskih rukava s ravnim reverima i najviše dva ili tri gumba na sebi. Hlače kao i jakna su uskog *slim* kroja, uglavnom dužine do gležnja kako bi se bolje vidjele cipele i čarape. Odijela s uzorcima su bila tražena, a u ljetnim varijantama su prevladavale svjetlije boje poput mornarsko plave i petrolej zelene. Crna i smeđa su bile rezervirane za hladnije doba ³⁵.

Najpoznatiji *skinhead* kaput je kulturni *Crombie* kaput. Iako je ovakva vrsta kaputa poznata još iz vremena devetnaestog stoljeća, među supkulturom se vrlo brzo proširila i postala klasik. Najčešće

³⁴ (Marshall, 1994:176)

³⁵ (Marshall, 1994:175)

se rade od visokokvalitetne Melton vune i kašmira, što je izrazito kvalitetan material i pruža vrhunsku kvalitetu i toplinu. Dužine kaputa variraju, ali u većini slučajeva doseže visinu koljena. Kaput je ravnog kroja, klasične siluete i ravnih linija. Dužine kaputa variraju, a nekoliko centimetara iznad koljena se smatrala idealnom, dužina do koljena se smatrala predugom. Uglavnom u tamnijim nijansama kao tamnoplava i crna, sastoji se od jednorednog kopčanja. Prednji dio kaputa se preklapa i tako prekriva gumbe.

Kao i većini jakni, podstava ovog kaputa ispunjena je obojenom podstavom, uglavnom crvenom, uglavnom napravljena satena ³⁶. Ovakav kaput prikazuje kako je moguće spojiti elemente elegancije i uličnog stila. Nošen na tipičnu uniformu *skinheada* s izbijeljenim, podvrnutim trapericama i visokim *Doc Martens* čizmama. Baršunasti ovratnici također su u nekim izdanjima krasili ovaj kaput ³⁷.

(Slika 11): Prikaz *Crombie* kaputa, autor fotografije, Derek Ridgers, 1981

³⁶ (Matt, 2016)

³⁷ (Marshall, 1994: 170)

4.1. ODJEVNI IZRAZ PRIPADNICA SKINHEDS-A

Ženske pripadnice supkulture dijele sličan odjevni stil kao muški pripadnici, a poznate su pod popularnim nazivom *skinbird* ili *female skinheads*. Ženske pripadnice nisu se uvelike razlikovale od muških pripadnika. U ovoj supkulturi žene su zauzimale jednako mjesto kao i muškarci. Popularne *Ben Sherman* košulje su najčešće kariranog uzorka u raznim bojama, a *Fred Perry* polo majice također u raznovrsnim bojama, ali najčešće u crvenoj, sivoj, bijeloj i bordo nijansi. *Harrington* jakne su također omiljene, a *Levi's 501* traperice su uskog kroja nošene s prepoznatljivim tregerima, uglavnom bijele, crne ili crvene boje.

(Slika 12) : Ženske pripadnice u mini-suknjama i *Doc Martens* čizmama, autor fotografije:

Derek Ridgers, 1982

Majice kratkih rukava ili *T-shirts* popularni su odjevni predmet među ženskim pripadnicama, uglavnom u nebesko plavoj boji ili drugim svjetlijim nijansama.

Žene su također pažnju pridavale nogometu i zato su birale boje koje predstavljaju njihov omiljeni nogometni klub. Žene su pratili muški kodeks odijevanja, a prilagodile su ga sebi. Mini – suknje do dužine bedara ili malo iznad bokova u crnim nijansama ili tamnijim tonovima uglavnom su mogle biti viđene na ženskim pripadnicama. Također su se nosile i denim suknje napravljene od iznošenih *Levi's 501* izbijeljenih traperice. Osim uskih modela traperica također su popularne i hlače radničkih uniforma koje su šireg kroja³⁸.

Osim visokih *Dr. Martens* čizmi koje su bili standardni element, cipele koje su privlačile pažnju a, nudile su veću eleganciju su *Brogue* cipele. Visine do gležnja, s vezicama i sitnim rupicama s bočne strane i na vrhovima prstiju koje su stvarale uzorak i dojam drva, uglavnom su svjetlosmeđoj, crvenoj i crnoj nijansi.

Ovaj model cipela popularniji je bio među ženskim pripadnicama supkulture koje su uglavnom ih uparivale s bijelim čarapama, a jednako omiljene su bile i Doc Martens čizme s bijelim ili čarapama u boji, uz to mrežaste čarape su bile dio uniforme.³⁹

Žene su pratile sve trendove kao i muškarci, stoga su i one poznate po kratkim frizurama. Frizure su varirale od potpuno obrijane glave do dužine ramena. Popularna su bile šiške do razine obrva i *feathercutt* frizura s izbijeljenim vrhovima i uglavnom platinasto plave boje. Naziv ove frizure u prijevodu opisuje pramenove koji izgledaju kao izrezana pera. Osim dužih frizura popularne su i bob i *undercut* frizure koje imaju jedan dio glave obrijan a ostatak je pokriven kosom. Šminka nije previše napadna, uglavnom jednostavna, prirodna, samo područje oko očiju je dolazilo do izražaja s tamnijom šminkom, kao i tamniji ruževi koji su bili popularni⁴⁰.

³⁸ (Marshall, 1994: 173)

³⁹ (Marshall, 1994:169)

⁴⁰ (Ridgers, 2014:9)

5. *SKINHEAD* STIL U VISOKOJ MODI

Kako je *skinhead* stil uvelike prisutan na ulicama, prisutan je i na revijama visoke mode. Dizajneri inspiraciju za svoje kolekcije pronalaze u tvrdom uličnom stilu koji živi preko šezdeset godina. Stil ove supkulture za namjeru nikad nije imao da prezentira visoku modu, međutim zbog svoje dugovječnosti i posebnog pečata koji ostavlja za sobom, često je viđen na velikim pozornicama. Spoj radničke klase i visoke mode pružaju elemente koji su nekad se smatrali nespojivima. Dizajneri koje će u nastavku biti spomenuti jedni su od najznačajnijih kada je u pitanju odjevni stil *skinhead* i *punk* supkulture. Predstavit će se sami dizajneri, njihova pozadina i brendovi koji koriste elemente *skinhead* supkulture u svojim modnim izričajima. Također, izdvojit će se modne kolekcije dizajnera koji su spomenuti, analiza istih i inspiracija za njih. Za sljedeće dizajnere koji će biti predstavljeni smatram da su najutjecajniji, te da su ostavili snažan modni pečat. Većina dizajnera je inspiraciju pronalazila u odjevnim stilovima navedenih supkultura koje su često zbog prkošenja tradicionalnim normama nailazili na metu kritika. Ovi dizajneri poznati su po revolucionarnom duhu i željom za promjenom. Svojim dizajnima su često na provokativne načine opisivali sliku društva u kojem se nalaze. Odstupali su od konvencionalnog shvaćanja odjeće, sukobljavajući pojmove antimode i mode. Za analizu sljedećih revija i njihovih dizajnera koristili su se videozapisi revija, modne fotografije, te analize i osvrti modnih kritičara i novinara na njih.

Dizajneri koji su ostavili golemi pečat na modnu scenu su britanski dizajneri Vivienne Westwood i Malcolm McLaren. Westwood se smatra pionirkom *punk* stila, a svoju modnu karijeru je započela zajedno sa menadžerom *Sex Pistols* benda, Malcolmom McLarenom. Oboje su poznati kao revolucionari u modnom svijetu. Svoju svjetsku popularnost su stekli u sedamdesetim i osamdesetim godinama prošlog stoljeća, a može se zaključiti kako su oboje imali veliki doprinos u povezivanju i popularizaciji estetike koja predstavlja radnički identitet. Supkulture koje su nastale u ovom periodu su uglavnom imali zajedničku poveznicu, a to je radnička sredina iz koje su nastale.

Dizajneri su vlasnici poznatog butika *Sex* u Londonu koji je bio otvoren od 1974. do 1976. godine, gdje su se mogli pronaći alternativni odjevni komadi, i ubrzo je postao središte *punk* scene. Zajedno su formirali brend *Seditionaries* koji je obuhvatio elemente popularnih supkultura, točnije

punk, *fetish* i *skinhead* stila. *Fetish* stil iskazuje seksualnost, želju za istraživanjem, provokaciju, prkosi kontroverznosti i zbog toga često nailazi na temu kritika. Simboli erotike i dominacije prevladavaju, a prepoznatljiv je po upotrebi kože koja simbolizira nadmoć i sintetičkih materijala poput PVC-a, najlona i lateksa⁴¹. Dizajneri Westwood i McLaren nisu bili direktno povezani sa *skinhead* supkulturom, međutim kombiniranjem različitih stilova i supkultura, u njihovim kreacijama mogu biti viđeni i odjevni komadi karakteristični za *skinheadse*. Ubacivanjem elemenata *skinhead* stila u svoje dizajne, budili su raspravu u ljudima koji su ovaj stil i ideologiju smatrali previše drastičnima. Zbog takvih mišljenja dizajneri su svojim idejama održavali bunt koji zagovaraju supkulture budnim. Zaslužni su što se ulični stil koji je nailazio na osude pojavio na pozornicama visoke mode. Iako dizajneri nisu imali reviju koja se isključivo bavila *skinhead* tematikom, u svoje revije su ubacivali elementi iste kao što su karirani uzorci koji su također, prepoznatljivi u *punk* stilu. Militaristička odjeća, pilotske jakne, kaputi, remenje, značke koji su jedan od utjecaja *skinhead* stila, s obzirom na to da su *skinsi* inspiraciju često pronalazili u vojnim odorama. Također, dizajneri se često koristi preciznim krojenjem, uskim silueta što odgovara *skinhead* stilu. Dr. Martens čizme jedan su od glavnih odjevnih elemenata brojnim supkulturama, a redovito mogu biti viđeni na njihovim revijama kao zajednička komponenta.

Poznati dizajneri koji su također inspiraciju pronalazili u *skinhead* stilu su Alexander McQueen i Jean Paul Gaultier. Ovi dizajneri kao inspiraciju su imali Westwood i McLarena, a djelovali su od devedesetih godina prošlog stoljeća.

Alexander McQueen rođen je u Londonu 1969. godine i sam je svjedočio postojanjem i djelovanjem raznih supkultura na području Londona i Velike Britanije. Utjecaji iz njegovog okruženja u djetinjstvu utjecalo je na njegove dizajne kasnije, a ulični pečat se osjeti u njegovim kreacijama. Kao i ranije spomenuti dizajneri, McQueen također za neke kolekcije inspiraciju pronalazi u estetici radničke klase, i buntovnom stavu. Kroz dizajne koji su inspirirani *skinhead* supkulturom često provlači temu društva, kritizira političko i društveno stanje. Grubi materijali poput kože, vunениh tkanina istinski opisuju radnu odjeću koje je dizajner često upotrebljavao. Spajanjem grubih materijala koji održavaju uličnu stvarnost s finim i preciznim krojevima rezultira harmonijom uličnog identiteta i visoke mode. McQueen je poznat po provokativnom kombiniranju različitih kulturnih elemenata i supkultura u svojim revijama. Sklon je izražavanju mračnih tema,

⁴¹ Dick, B. (1979): Subculture: The meaning of style, Methwen & Co. Ltd, 38 str.

provokativnim osvrtima na političku situaciju, i spajanjem kontrasta u modi. Sljedeća modna kolekcija jedna je od najpoznatijih i najprovokativnijih, a ostavila je snažan pečat u modnoj sceni.

Kolekcija *Dante* (jesen/zima 1996) dizajnera Alexandra McQueen smještena je u Kristovoj crkvi u istočnom Londonu. Crkva je izgrađena u gotičkom stilu što je dodatno naglasilo mračnu i gotičku estetiku revije. Inspiracija pronalazi u temama rata, ljudske destruktivnosti i religije. Revija je dobila ime po Danteu Alighieriju autoru Božanstvene komedije, epskog spjeva koji opisuje mračne strane ljudske prirode. McQueen je u tome pronašao inspiraciju, u tematici pakla, smrti i mračnim aspektima ljudske naravi. Ova revija spoj je brutalnosti i nježnosti, predstavlja kontrast između visoke mode i ulične sirove estetike. U devedesetim godinama antimoda je već prevladavala i revije ovakvih tematika su mogle biti sve češće viđene. Tradicionalno poimanje mode zamijenile su antimodni surovi elementi.

Skinhead elementi su izrazito prisutni u navedenoj reviji. Kolekcija sadrži mješavinu militarističkih komponenti poput vojničkih jakni i kaputa koji na sebi imaju remenje, značke i vojna obilježja. Poznate *Bumster* hlače s vrlo niskim strukom koje su McQueenov osobni rukopis, pojavljivale su se i u prijašnjim revijama, međutim ovo je prvi puta da dizajner koristi izbijeļeni traper što je poznata komponenta u *skinhead* stilu, osim traperica ovakva izbijeļjena tkanina se koristila i na jaknama širokog kroja s dvostrukim reverima. McQueen je bio privržen *skinhead* i *punk* stilu, a ovakvi odjevni komadi simbolizirali su urbane aspekte njegova rada, i mogli su biti viđeni na njegovim revijama⁴². Odjevni elementi ukomponirani su u gotički stil. Siluete i krojevi su oštri i dramatični, neki odjevni predmeti ne prate liniju tijela već stvaraju neprirodne oblike. Materijali su također u duhu tamne estetike, stoga su korišteni tvrdi, teški materijali poput baršuna, kože, tvida, a u cjelokupnoj atmosferi prevladavaju tamnije nijanse. Kada govorimo materijalima, kontrast je vidljiv i u tom aspektu. Za određene odjevne elemente su korištene grube i tvrde tkanine, dok u uglavnom ženskim siluetama su korišteni elegantni materijali poput čipke, svile kašmira i šifona. Modeli su imali obrijane glave, tetovaže na vidljivim mjestima, simbole otpora što možemo direktno povezati sa *skinhead* supkulturom. U ovim elementima da se primijetiti McQueenova zainteresiranost prema supkulturama i njihovoj estetici. Upotrebom lubanja, vjerskih simbola, gledalo se kao na iskrivljenje vjere što je izazvalo brojne kontroverze što je dizajneru i

⁴² O' Flaherty, Mark. C. (2013). *London 1996: The greatest fashion show on earth*

bio primarni cilj⁴³. Kritiziranje društvenih pravila koje se treba poštovati, korištenje religije u svrhu propagande i prikaz nasilja koje kroz povijest se ponavlja. Većina modela zapravo nisu bili profesionalci, već mladi iz istočnog Londona koji su ovakvu odjeću mogli stvarnije prikazati. Iako je ova modna kolekcija izrađena u luksuzu, svojom estetikom se odmaknula od sjaja visoke mode i dotaknula realnošću inspiracije iz koje je nastala.

Fotografije iz kolekcije:

(Slika 13): Kolekcija *Dante* (jesen/zima 1996) look 45, dizajn: Alexander McQueen, autor fotografije Kent Baker, 1996.

⁴³ Ahmed, O (2018). *The era – defining Alexander McQueen show that took fashion to church. AnOther magazine* .

(Slika 14): Kolekcija *Dante* (jesen/zima 1996), *look* 13, dizajn: Alexander McQueen, autor fotografije, Kent Baker, 1996.

(Slika 15): kolekcija *Dante*, (jesen/zima 1996), *look* 73, dizajn: Alexander McQueen, autor fotografije, Kent Baker, 1996.

(Slika 16): Kolekcija *Dante*, (jesen/zima 1996), look 51, dizajn: Alexander McQueen, autor fotografije, Kent Baker, 1996.

Jean Paul Gaultier francuski je dizajner i jedan je od najpoznatijih u modnom svijetu. Rođen je 1952. godine u Arcueilu, a prepoznatljiv je po kombiniranju elemenata visoke mode i ulične estetike. Kao i McQueen inspiraciju je često pronalazio u raznim supkulturama, a ulični stil punka i skinheada nije stran u njegovim kolekcijama. Londonska urbana scena često je izvor njegove inspiracije, koja je ostala duboko ukorijenjena u modnu scenu. Provokacija i propaganda je osjetna u njegovom radu, a često ruši rodne stereotipe svojim idejama i istražuje pitanje seksualnosti. Jedan od njegovih najpoznatijih odjevnih komada je korzet s grudnjakom šiljatog oblika koji je Madonna proslavila. Gaultier je upamćen kao dizajner koji voli istraživati i kombinirati materijale, od luksuznih cijenjenih materijala u spoju sa svakodnevnim. Dizajner smatra da je moda moć

izražavanja svoje osobnosti i stoga se prema njoj tako i odnosi⁴⁴. Također Gaultierove revije su poznate po spektaklu i performansu, gdje koristi različite vizualne elemente s kojima u stvarnosti prenosi određenu poruku. Osim visoke mode poznat je i u parfemskoj industriji i po izradi kostima za filmsku i glazbenu scenu.

Modna kolekcija dizajnera Jean Paul Gaultiera (proljeće/ljeto 1993), održana je na tjednu mode u Parizu. Analiza ove kolekcije napravljena je osobno i temelji se na videozapisu revije⁴⁵. Nadahnuta je ponajviše *skinhead* i *punk* supkulturom. Kolekcija odiše provokacijom, dizajner je upotrebljavao modu kao sredstvo izražavanja svojih stavova. Kombinacijom tradicionalnih vojničkih elemenata sa modernim krojevima i umjetnim materijalima, budi moderno doimanje tradicionalnih normi. Korišteni su elementi muške i ženske mode unutar iste odjevne kombinacije, time je dizajner naglašavao kako je moda fluidna i nema rodni normi. Dizajner obavlja dekonstrukciju tradicionalnih krojeva, tj. poneki komadi se doimaju nedovršenima, posuđenima iz druge odjevne kombinacije, asimetričnima. S ovim postupkom Gaultier potvrđuje svoje stajalište o tome da je moda fleksibilna i da ne mora uvijek biti precizna i savršena. Kada govorimo o *skinhead* elementima u ovoj kolekciji u većini slučajeva su ukomponirani s komponentama *punk* stila. Jakne koje podsjećaju na dio vojne odore, tartan karirani uzorci kao i prugasti uzorci, široki sakoi smješteni su i na ženske i muške modele. Također, većina modela nosi čizme koje podsjećaju na kultne Dr. Martens čizme, najčešće u karamel smeđoj i crnoj nijansi. Osim odjevnih elemenata, muški modeli uglavnom imaju obrijane s vidljivim tetovažama. U ovoj modnoj kolekciji elementi *skinhead* i *punk* supkulture nisu direktno prikazani, već su ukomponirani u neki drugi elegantniji odjevni stil.

⁴⁴ *Biography.com Editors (2014): Jean-Paul Gaultier Biography*

⁴⁵ JEAN PAUL GAULTIER Paris Spring Summer 1993 - Fashion Channel
<https://www.youtube.com/watch?v=ZV2KGAENUvk>

Fotografije iz kolekcije:

(Slika 17): Kolekcija (proljeće/ljeto 1993), dizajn: Jean Paul Gaultier, autor fotografije, Nick Knight, 1993.

(Slika 18): Kolekcija (proljeće/ljeto 1993), dizajn: Alexander McQueen, autor fotografije, Nick Knight, 1993.

(Slika 19): Kolekcija (proljeće/ljeto 1993), dizajn: Jean Paul Gaultier, autor fotografije, Nick Knight

Raf Simons belgijski je modni dizajner rođen 1968. godine u Neerpeltu. Postao je prepoznatljiv po avangardnom poimanju ženske i muške mode, te primjenom supkulturnih stilova u svome radu. Karijeru je započeo u industrijskom dizajnu, što je vidljivo u njegovim idejama koje se doimaju čisto, precizno i minimalno. U svoje radove često uključuje stilove raznih supkultura, a najčešće su to *punk*, *skinhead*, *goth* i *rave* elementi. Njegove kolekcije odišu buntovništvom, prikazom identiteta, željom za promjenom i duhom zajedništva. Poznat je po minimalističkom stilu i krojevima, a njegove palete boja često su monokromatske. Simons se bavio i ženskom modom, ali je ostavio je ostavio snažni pečat na mušku modu. Kombinacija različitih supkulturnih stilova povezanih s uličnom estetikom i klasičnim modnim komadima, proizveli su moderni, sofisticirani

mladenački izgled sa tradicionalnim naznakama, ali i prkosnim i drskim izgledom. 1995. osnovao je svoj brand i započeo modnu karijeru. Kroz svoju karijeru radio je kao dizajner za brojne luksuzne modne kuće, *Jil Sander, Dior, Calvin Klein i Prada*.

Brojne kolekcije su u sebi sadržavale ulične *skinhead* elemente, a kolekcija proljeće/ljeto 2000. također poznata pod nazivom *Summa Cum Laude*. Ova modna kolekcija jedna je od najznačajnijih u karijeri Simonsa, a dočarava njegovu privrženost supkulturama, buntovništvu, mladenačkom duhu i uličnoj estetici. U ovoj reviji dizajner je dodatno naglasio svoj minimalistički duh. Upotrebljeni su svakodnevni, jednostavni odjevni komadi poput košulja s klasičnim kopčanjem s uzorcima i vunanim pulloverima, hlačama različitih materijala, baršun, pamuk, širokog kroja, ravnih linija i različitih nijansi. Također, predstavljeni su dugi uski kaputi, uskog kroja, finih linija, jednorednog kopčanja. Slojevitost se prožima kroz reviju, a modeli često nose više slojeva odjeće kao dodatni osjećaj udobnosti. Dizajner se koristi izduženim siluetama poput dugih kaputa koji dodiruju pod kao i hlače i veste bez rukava. U kontrast tome, *bomber* jakne su jedan od glavnih elemenata što neupitno podsjeća na *skinhead* stil. Proizvedene od sintetičkog materijala, širokog kroja, okruglog ovratnika i dužine do struka. Ova kolekcija je sadržavala mnoštvo elemenata radne odjeće, a fokus je uglavnom usmjeren na vojničke elemente. Jakne s kapuljačama, kišni kožni kaputi, *bomber* jakne sa obojenom podstavom po uzoru na originalne *bomber* jakne, to je doprinijelo utilitarnom i funkcionalnom dojmu revije. Paleta boja u ovoj kolekciji djeluje jednostavno. Dizajner se fokusira na jednostavnu paletu boja. Fokus se stavlja na crnu, plavu, crvenu i bijelu nijansu. Prevladavaju teški materijali poput vune, pletiva, kože što ostavlja čvrst dojam kao i tamna paleta boja⁴⁶. Tu se može prepoznati modni rukopis dizajnera i njegova vezanost prema minimalističkom stilu. Monokromatske nijanse doprinijele su u izradi dramatičnog ali i naizgled dramatičnog ugođaja. Krojevi su jednostavni, ali svaka odjevna kombinacija sadrži barem jedan detalj koji je čini uzbudljivijom. Dizajner je privržen mladima, stoga su modeli uglavnom bili adolescenti koji su i sami pripadnici određenih supkultura kako bi dojam bio što realniji. Modeli prolaze kroz zadimljen prostor, pozornica također odiše minimalizmom i sastoji se samo od bijelog postolja. Ova kolekcija ostavlja grub dojam jednostavnosti i ulične estetike, bez potrebe za uljepšavanjem, prezentira mušku modu u svojoj suštini.

⁴⁶ Yotka, S. (2021): Raf Simons Spring 2000: *Summa Cum Laude*, Vogue

Fotografije iz kolekcije:

(Slika 20): Kolekcija *Summa Cum Laude* (proljeće/ljeto 2000), look 47, dizajn: Raf Simons, autor fotografije, David Sims, 2000.

(Slika 21): Kolekcija: *Summa Cum Laude*, (proljeće/ljeto 2000), *look 13*, dizajn: Raf Simons, autor fotografije, David Sims, 2000.

(Slika 22): Kolekcija *Summa Cum Laude*, (proljeće/ljeto 2000), look 29, dizajn: Raf Simons, autor fotografije, David Sims, 2000.

(Slika 23): Kolekcija *Summa Cum Laude*, (proljeće/ljeto 2000), *look 18*, dizajn: Raf Simons, autor fotografije, David Sims, 2000.

*Dsquared*² kanadska je luksuzna modna kuća osnovana od strane braće Deana i Dana Catena 1995. godine. Dizajneri su poznati po kombiniranju elegantnog talijanskog krojenja i kanadskog *casual* opuštenog stila. Brend je poznat po spajanju različitih odjevnih stilova. U njihovim kolekcijama mogu biti viđeni elementi sportske odjeće zajedno sa komponentama glamura, kao i razni ulični i supkulturni stilovi. Poigravaju se kontrastima, spajanjem luksuznih i tvrdih, grubih materijala, formalnom odjećom i svakodnevnom uličnom modom. Jedan od prepoznatljivih detalja u njihovom modnom identitetu su dodaci poput lanaca, zakovica, remena i znački. Njihova paleta odjeće sadrži i mušku i žensku odjeću, modne dodatke, donje rublje i torbe⁴⁷. Također, osim odjeće na modni revijama veliku pozornost pridaju performansu i scenografiji. Pažnja se pridonosi svim elementima revije, svijetlu, postolju, atmosferi, glazbi, ugođaju. Ovaj brand iznimno je popularan među javnim osobama, što ga čini još luksuznijim, a odradili su brojne suradnje sa poznatim glazbenicima i glumcima. Kroz godine svog djelovanja brand se plasirao na tržište i prikupio brojne potrošače koji plaćaju kvalitetu. Izgradio je reputaciju modne marke koja nije za svakoga, kako potrošački tako i u modnom shvaćanju.

Modna kolekcija brenda *Dsquared*² (jesen 2008) predstavljena na tjednu mode u Milanu, scenski predstavlja *skinhead* stil u zimskom ugođaju. Inspiraciju pronalazi u retro američkog *rock n roll* stilu u kombinaciji s estetikom *skinheada* i *punka*. Od samog naziva *skinhead*, ako se izostavi slovo n, dobije se izraz *skinhead*, što se koristilo kao promocija za kolekciju. Detalji su ključni element ove kolekcije. Originalni *skinhead* komadi poput uskih izbijeljenih traperica, tregera, bijelih polo majica i košulji, kožne jakne, krojenih odijela s odvažnim grafičkim otiscima i visoke čizme, realni su prikaz supkulturnog stila koji su dizajneri ukomponirali. Pažnja se pridaje slojevitosti, većina odjevnih kombinacija je sadržavala više komada za stvaranje slojevitog i teksturiranog izgleda. Brand je poznat po spajanju raznih vrsta materijala. Fini materijali poput baršuna, svile i kože ukomponirani su sa svakodnevnim traperom i sintetičkim materijalima . Njihovi poznati dodaci poput lanaca, zakovica, remena prisutni su i u ovoj kolekciji. Osim samih odjevnih komada, simboli ulice kao što su boce piva, cigarete i simboličke tetovaže upotpunili su scenu⁴⁸. Sa druge strane odjevni komadi za hladne uvjete i odjeća ekstremnog sporta poput

⁴⁷ Yu, S. (2021), *Celebrating 25 years of sex appeal: The history of DSQUARED2*, Farfetch.

⁴⁸ Blank, T. (2008) : *Dsquared² fall 2008 menswear*, Vogue.

skijaških jakni, čizmi za snijeg i džempera sa skijaškom opremom, stvara veliki kontrast. Dizajneri kolekcije su poznati po svojim vještinama krojenja i spajanju različitih elemenata kako bi stvorili ekstravaganciju. U svakoj odjevnoj kombinaciji koja je prikazana na reviji, minimalno jedan element prikazuje ulični stil supkulture. Visoke čizme su komad koji se pojavljuje u većini kombinacija, uglavnom ukrašene s nekom vrstom dodataka i nakita, a osim čizmi za obuću su prikazane i svečane cipele sa šiljastim vrhom koje podsjećaju na *Brogue* cipele. Odjeća je užeg kroja, a karirani uzorci prevladavaju. Šalovi su bitan odjevni komad u *skinhead* stilu, što je prezentirano i na reviji. Kožni materijali su ponavljajući element, kao i rukavice koje se uklapaju u zimski ugođaj, ali su uglavnom ukrašene svjetlucavim detaljima. Također, raznovrsni uzorci su prisutni od klasičnih kariranih uzoraka, uzoraka sa prugama do grafičkih otisaka. Teške jakne sa kapuljačom od perja uparene s laganim košuljama i tregerima smještenima na hlače stvaraju pozitivan dojam nespojivog ⁴⁹. Referenca na vojničku odoru osjeti se u ovoj kolekciji, perjata zimska jakna otiskana militarističkim uzorkom i narančastom podstavom, podsjeća na klasične pilotske jakne. Kaputi stila *Crombie*, kožne jakne i sakoi upotpunjeni s izbijeljenim trapericama sa lancima daju dojam neke nove modne generacije *skinheada*. Paleta boja u ovoj modnoj kolekciji je raskošna, miješaju se razni tonovi nijansa poput tamnoplave, sive, dubokih tonova bordo crvene s bijelom, naglasak se stavlja na metalik nijanse.

⁴⁹ (Blank, 2008)

Fotografije iz kolekcije:

(Slika 24): Kolekcija *Dsquared²*, jesen 2008, *look 10*, dizajn: Dean Caten, Dan Caten, autor fotografije, Marcio Madeira, 2008.

(Slika 25): Kolekcija *Dsquared²*, jesen 2008, *look 23*, dizajn: Dean Caten, Dan Caten, autor fotografije, Mauricio Madeira, 2008.

(Slika 26): Kolekcija *Dsquared²*, jesen 2008 *look 1*, dizajn: Dean Caten, Dan Caten, autor fotografije, Mauricio Madeira, 2008.

(Slika 27): Kolekcija *Dsquared²*, jesen 2008 look 9, dizajn: Dean Caten, Dan Caten, autor fotografije, Mauricio Madeira, 2008

(Slika 28): Kolekcija *Dsquared²*, jesen 2008 *look 20*, dizajn: Dean Caten, Dan Caten, autor fotografije, Mauricio Madeira, 2008

Dries Van Noten belgijski je modni dizajner rođen 1958. godine. Svoj brand osnovao je 1986. godine. Jedan je od članova grupe *Antwerp Six*, utjecajnih dizajnera koji su diplomirali na Kraljevskoj akademiji lijepih umjetnosti u Antwerpenu. Poznat je po bogatim, složenim uzorcima, često se koristi cvjetnim, geometrijskim i etno elementima. Često koristi fine detalje poput čipke, vezova, luksuznih tkanina kao koža, baršun, svila. Kolekcija su mu bogate finim, preciznim krojenjem gdje spaja tradicionalne elemente s modernim poimanjem dizajna. Boje su jedan od prepoznatljivih pečata dizajnerovog rada, poznat je po korištenju bogatih, zasićenih tonova i stvaranju vizualnih efekata na odjevnim komadima.

Dizajner Van Noten u kolekciji proljeće *Menswear* 2011, osvrnuo se na supkulture iz šezdesetih godina prošlog stoljeća. U tom vremenu muška moda je doživjela svoj procvat i napravila veliki preokret u njenom shvaćanju. Moda se tada prestala doimati strogo, te se na nju prestalo gledati isključivo kao na statusni simbol. Kolekcija je uljepšana preciznim krojenjem, grubim materijalima i teksturom kakva se veže uz *modse*.

Klasični kaputi tvrdih tkanina simbol su obje supkulture, a u ovoj kolekciji takvim komadima dizajner je prikazao kako se *skinhead* stil razvio iz stila *modsa*. Siluete u ovoj kolekciji varirale su od precizno krojenih, do lepršavih i strogo strukturiranih. Raznolikost silueta pružala je dojam ležerne svakodnevne odjeće i ozbiljnijih odjevnih kombinacija. Element odijevanja *skinheada* koji je ponavljajuć u ovoj kolekciji su neizostavne izblijedene traperice koje su ponekad toliko izblijeljene da gotovo plava boja traperice nije ni bila vidljiva. Također sličan element su bijele košulje koje su pošpricane akvarelom, svaka na drugačiji način kao i traperice⁵⁰. Van Noten iskazuje svoju ljubav prema uzorcima i u ovoj kolekciji. Izbijeljeni traper ukrašen je nepravilnim uzorcima koji podsjećaju na cvjetne motive. Uzorci na košuljama uglavnom su pravilnog oblika i odskaču od nepravilnih oblika koji su tehnikom izbjeljivanja izrađeni. Dizajner se u ovoj kolekciji poigrao s percepcijom same odjeće. Kolekcija pruža raznolikost tekstura i materijala, određeni komadi su kombiniranjem stvarali vizualne varke. Teški zimski kaputi koji su djelovali izrađeni od tvida i tvrdih tkanina, u stvarnosti su napravljeni od mješavine pamuka i najlona. Komadi koji su djelovali kao moher vuna u stvarnosti su bili izrađeni od lana. Kao i u prijašnjim kolekcijama koje su

⁵⁰ Blanks, T. (2010)

spomenute, *bomber* jakna je neizostavna i u ovoj kolekciji. Iako jednostavnog izgleda, dizajner je spajanjem različitih odjevnih elemenata u kombinaciji s njom, čini sofisticiranijom. Nijansa smeđe prevladava u ovoj kolekciji, koja se asocira s konzervatizmom i mračnijim razdobljem Britanije ⁵¹. Osim zemljanih tonova, nijanse poput tamnoplave, crvene, bež također su prisutne. Za razliku od kolekcije *Dsquared²*, jesen 2008, ovdje su elementi elegantniji i svi komadi u cjelini imaju po nešto zajedničko. Spoj britanskih supkultura i preciznog krojenja kao i toplijih nijansi, pruža njihov stil u novijem ruhu. Čizme su i u ovoj kolekciji neizostavan faktor koji na sami pogled prikazuje o kojem razdoblju i čijem stilu se radi. Također, ovu kolekciju nadopunjuju modni dodaci koji pružaju završni pečat poput remenja, torbe, naočale.

Fotografije iz kolekcije:

(Slika 29): Kolekcija Dries Van Noten, (proljeće/ menswear, 2011) *look 29*, dizajn: Dries Van Noten, autor fotografije, Tommy Ton, 2011

⁵¹ Blanks, T. (2010): *Dries Van Noten spring 2011 menswear collection*, *Vogue*.

(Slika 30): Kolekcija Dries Van Noten, (proljeće/menswaer 2011), *look 6*, dizajn: Dries Van Noten, autor fotografije, Tommy Ton, 2011

(Slika 31): Kolekcija Dries Van Noten, (proljeće/menswear 2011) , *look* 13, dizajn: Dries Van Noten, autor fotografije, Tommy Ton, 2011.

(Slika 32): Kolekcija Dries Van Noten, (proljeće/ menswear 2011), *look 27*, dizajn: Dries Van Noten, autor fotografije, Tommy Ton, 2011

Joe i Charlie Casely – Hayford otac su i sin te poznati britanski dizajneri, a snažan utisak su ostavili na suvremenu mušku modu. Brend Casely – Hayford osnovali su zajedno 2009. godine. Joe Casely – Hayford započeo je svoju modnu karijeru u osamdesetim godinama prošlog stoljeća. Poznat je po kombiniranju tradicionalnog britanskog stila koji je ponekad opisan kao strog i konzervativan, sa elementima urbanog uličnog stila. Charlie Casely – Hayford nastavio je stopama svoga oca. Inspiraciju često pronalazi u stilu raznih britanskih supkultura. Dizajner i sam ističe kako u svom osobnom stilu ubacuje elemente *skinhead* supkulture. Također, kao i pripadnici supkulture, svojim stilom pokazuje svoju privrženost nogometnom klubu, te njihove zaštitne boje bira. Stil *skinheada* je baza ove kolekcije s različitim komponentama. Dizajner Charlie Casely – Hayford priznaje kako kao model hlače bira stil traperica iz šezdesetih koje su skraćene dovoljno da se jasno vide čizme vojničkog stila, a kapute stila *Crombie* uvijek ima u svom ormaru⁵². Elementi *skinhead* stila česta su pojava u njegovom radu, a kombinira ih s modernim krojevima što im daje duh ponovne mladosti. Nakon smrti oca preuzeo je tvrtku, a londonske ulični stil živi i prenosi u svoje kolekcije.

Otac Joe i sin Charlie Casely – Hayford i sami priznaju kako su ljubitelji ovog uličnog stila. Ovom kolekcijom svoju viziju ovog često ideološki upitnog pokreta, predočili su u spajanje ideje umjetničke intervencije s elementima engleske muške mode. Za ovu modnu kolekciju kao inspiraciju koristili su radove umjetnika Johna Baldessarija, koji je inače prepoznatljiv po aproprijaciji slika. Prikaz odijevanja tog doba nije prikazan na tradicionalni način, već se izgled upotpunio novim komadima koji se inače ne bi povezali sa supkulturom. Brand za svoje kolekcije uvijek odabira razdoblja koja su im poznata, i kojima su svjedočili⁵³.

Kolekcija Casely – Hayford, (proljeće 2015, *menswear*) kombinacija je tradicionalne britanske krojačke tradicije i urbane, ulične estetike. Klasični modeli poput dugih zimskih kaputa, sakoa, uskih košulja, moderno su izmijenjeni s asimetričnim rezovima, preklapanjem materijala i produljivanjem silueta. Korišteni su raznovrsni materijali poput pamuka i vune ali i materijali koji poboljšavaju svojstva prirodnih materijala. Takvi tehnički materijali koriste se za izradu sportske odjeće, kao zaštita od vremenskih uvjeta, regulacija temperature i poboljšavaju svojstva i funkcionalnost odjeće. Kombiniranjem materijala i tekstura stvara se dodatna slojevitost i poboljšava se kvaliteta što je primijenjeno i u ovoj kolekciji. Paleta boja u većini slučajeva ne

⁵² Hawkins, L. (2016): Charlie Casely – Hayford *on skinhead subculture and army boots*, *AnOther Magazine*

⁵³ Björk, D. (2014): Casely – Hayford, *spring 2015 Menswear*, *Vogue*.

odskake od tamnih nijansi poput crne, tamnoplave, i sive, a u nekim slučajevima monotonija se prekida bijelom, crvenom i bež nijansom. Ističu se elementi kao lagane najlonske *bomber* jakne, hlače i majica produženog kroja. Hlače su uskog kroja uglavnom dužine do gležnja kao i popularne traperice nošene od *skinhead* pripadnika. Pravilni geometrijski uzorci, pruge, i militaristički vojnički uzorci ubacuju dozu dinamičnosti. Prepoznatljivi *Chesterfield* kaputi ukomponirani u sportski izgled, izrađeni od *georgette* vunenog materijala koji je pomiješan sa najlonom, pružaju dojam teške garderobe što je uistinu čisto suprotnost⁵⁴. Ova vuna sadrži finu, laganu i zrnatu teksturu što joj pruža naborani izgled. Vizualno je privlačna zbog svoje teksture, a zbog elastičnosti vunenih materijala materijal je otporan na gužvanje, ovaj materijal se često koristi u visokoj modi. Kao i u kolekciji dizajnera Dries Van Notena odjevni komadi su fino krojeni, a odjevni komadi su izrađeni od tkanine koja se doimala kao teška i gruba, a zapravo je riječ o laganim, prozračnim materijalima. Prugasta tkanina koja se doimala kao tvrdi i teški material, u stvarnosti je stopostotni lan. Ponavljajući element u ovoj reviji je obuća, svi modeli nose isti model cipela. Riječ je o lakiranim muškim cipelama koje podsjećaju na popularne *Brogue* cipele. Neobični dodaci poput zatvarača na spontanim mjestima, šiltericama koje na sebi također prate uzorke sa odjeće, srebrnog nakita, sunčanih naočala, upotpunjuju izgled kolekcije. Također na reviji se pronašla i bijela majica sa natpisom *skin* na sebi, što su dizajneri predstavili kao suprostavljanje klasične odjeće s anarhičnom pozadinom, što se smatra kao britanski pothvat gdje je bunt često rješenje⁵⁵. Osjetni je utjecaj *skinhead* stila, kao i osobnog stila dizajnera. Ova kolekcija prikaz je spoja klasike i avangarde, i klasičnih muških odjevnih komada uz moderne preinake.

⁵⁴ (Björk, 2014)

⁵⁵ (Björk, 2014)

Fotografije iz kolekcije:

(Slika 33): Kolekcija Casely – Hayford, 2015, (proljeće/ljeto 2015) , *look 5*, dizajn: Joe Casely – Hayford, Charlie Casely – Hayford, autor fotografije, Katinka Herbert, 2015

(Slika 34): Kolekcija Casely – Hayford, 2015, (proljeće/ljeto 2015), *look 10*,
dizajn: Joe Casely – Hayford, Charlie Casely – Hayford, autor fotografije, Katinka Herbert,
2015

(Slika 35): Kolekcija Casely-Hayford, (proljeće/ljeto 2015), *look 12*,
dizajn: Joe Casely – Hayford, Charlie Casely – Hayford, autor fotografije, Katinka Herbert, 2015

(Slika 36): Casely – Hayford kolekcija (proljeće/ljeto 2015), *look 22*, dizajn : Joe Casely – Hayford, Charlie Casely – Hayford, autor fotografije, Katinka Herbert, 2015

6. ZAKLJUČAK

U ovom radu predstavila se *skinhead* supkultura u više cjelina. Od same pojave supkulture na britanskim ulicama, njezinu povijest i pozadinu nastanka, kako se supkultura kroz godine razvijala, i što se promijenilo od prve pojave. Izloženi su ključni elementi koji se vežu za ovu supkulturu, a fokus je postavljen na modu. Moda je važan faktor u *skinhead* pokretu i za sobom nosi mnoštvo pozadinskih utjecaja, stoga je bitno predstaviti jasnu sliku mode i političke i društvene elemente koje ona ističe. *Skinhead* supkultura često je na meti kritika zbog svojih ideoloških stajališta, koji se shvaćaju na različite načine i iznimno je kompleksna. U ovom radu predstavljena su različita razdoblja ovog pokreta, te kako se on razvijao i promijenio svoju ideologiju. Osim povijesnog aspekta, izloženi su ključni modni elementi koji ovu supkulturu čine prepoznatljivom. Predstavljena je tipična *skinhead* uniforma i svaki važni odjevni predmet je detaljno opisan. Također, izloženi su istaknuti modni brendovi *Fred Perry*, *Ben Sherman*, *Doc Martens*, *Levi's* koji su omiljeni među pripadnicima, njihov nastanak i kako su oni obilježili ovu supkulturu. Također, osim pojave supkulture u uličnom izdanju odakle je potekla i zadržala se do danas, *skinhead* stil se često pojavljuje i na revijama visoke mode. Zbog toga što se nalazi na glasu kao drski, tvrdi ulični i striktni ulični stil, interesantan je dizajnerima kao i ljudima koji nisu pripadnici. Često je ukomponiran s elementima koji se teško mogu zamisliti uz *skinhead* stil što kolekcije čini ekstravagantnijima.

Zaključiti se može kako je *skinhead* supkultura povijesno nastala iz želje da se izgradi vlastiti identitet radničke klase i tako ostavila veliki trag kako u modi tako i drugim aspektima društva. Uvelike je utjecala na *casual* supkulturu, koja je velik broj elemenata preuzela iz nje. Modni stil ove supkulture kompleksan je i svaki odjevni komad ima značenje iza sebe što je čini još interesantnijom. Za sobom je donijela bunt i nezadovoljstvo razdoblja u kojem je nastala, te je promijenila status radničke klase i njeno poimanje, a među društvom se zadržala do danas kada mlađe generacije inspiraciju pronalaze u njoj.

SAŽETAK NA HRVATSKOM JEZIKU

Ovaj rad predstavlja kulturnu *skinhead* supkulturu i njezin utjecaj na modu. Nastala je šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, a razvila se iz *mods* supkulture i *ska* pokreta. *Skinhead* supkultura je usvojila dosta elemenata iz *mods* supkulture, iako je osnovna razlika između njih društvena klasa iz kojih dolaze. Afro – karipska kultura imala je veliku utjecaj na ovu supkulturu, što ne potvrđuje mišljenje da su pripadnici rasisti. Drugi val donio je političke promjene što je rezultiralo te tvrdnje. Moda se smatra simbolom pokreta i glavna je stavka po kojoj se mogu prepoznati. U šezdesetim godinama dolazi do nastanka brojnih supkultura kao nezadovoljstvo na konzervativno društvo u Britaniji. Klasični odjevni komadi koji ovu supkulturu čine globalno prepoznatljivom opisani su u radu. Za ovaj rad se koristilo dosta znanstvenih radova, knjiga i novinskih članaka, kako bi se što vjernije moglo prikazati postojanje ovog pokreta. Također, korištena su i dosadašnja istraživanja i izjave nekadašnjih pripadnika. Osim prikaza pokreta u dvadesetom stoljeću, u radu se prikazuje i pojava kultne supkulture na revijama visoke mode i osvrta na iste. Rad se temelji na kronološkom istraživanju povijesti pokreta i razvijanja istog kroz godine, te njegov utjecaj na društvo i modu.

Ključne riječi: *skinhead* supkultura, *ska* pokret, *mods* supkultura, radnička klasa.

SAŽETAK NA ENGLLESKOM JEZIKU

This paper presents the iconic skinhead subculture and its influence on fashion. It originated in the 1960s and developed from the mods subculture and the ska movement. The skinhead subculture adopted many elements from the mods subculture, although the main difference between them is the social class they come from. Afro-Caribbean culture had a significant influence on this subculture, which contradicts the belief that its members were racists. The second wave brought political changes, which led to such claims. Fashion is considered a symbol of the movement and the main feature by which they can be recognized.

In the 1960s, numerous subcultures emerged as a response to the conservative society in Britain. The classic clothing items that make this subculture globally recognizable are described in the paper. Many scientific papers, books, and newspaper articles were used for this paper to accurately depict the existence of this movement. Additionally, previous research and statements from former members were used. Besides presenting the movement in the 20th century, the paper also discusses the appearance of the iconic subculture in high fashion shows and reviews. The paper is based on chronological research of the movement's history and its development over the years, as well as its impact on society and fashion.

Key words: skinhead subculture, ska movement, mods subculture, social class.

ŽIVOTOPIS

Autor ovog rada je Bruna Lilić. Rođena sam 4. veljače, 2002. godine u Zadru. Završila sam četverogodišnju Ekonomsko – birotehničku i trgovačku školu u Zadru, smjer komercijalist, gdje sam stekla znanje o poslovnim komunikacijama, marketingu i trgovinskom poslovanju. Nakon završene srednje škole upisala sam Tekstilno – tehnološki fakultet u Zagrebu, smjer Modni dizajn, gdje završavam preddiplomski studij. Vrlo dobro govorim engleski jezik i poznajem osnove talijanskog jezika. Ovaj rad je ujedno i moj završni rad na preddiplomskom studiju.

LITERATURA

1. Anniina, L. (2024): *What is the Prince of Wales Check?* URL: ?
<https://www.glenmuir.com/news/the-history-of-the-prince-of-wales-check>
(pristupljeno 22.6.2024.)
2. Armesto, Y. S. (2021): *British Casuals: Influences, Music, Film, and the Cult of Clothing*, 13-39
URL:https://uvadoc.uva.es/bitstream/handle/10324/51271/TFG_F_2021_255.pdf?sequence=1&isAllowed= (pristupljeno 15.6.2024.)
3. Bestley, R. (2013): *Where have all the bootboys gone? Skinhead style and graphic subcultures*, 2- 23. URL:
https://ualresearchonline.arts.ac.uk/id/eprint/7612/6/Bootboys_Catalogue_LR.pdf
(Pristupljeno 15.6.2024.)
4. Blank, T. (2008): *Dsquared² fall 2008 menswear*. URL:
<https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2008-menswear/dsquared>
(pristupljeno 15.6.2024.)
5. Blank, T. (2010): *Dries Van Noten spring 2011 menswear collection, Vogue*. URL:
<https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2011-menswear/dries-van-noten>
6. <https://www.britannica.com/money/National-Coal-Board> (pristupljeno 1.7.2024.)
7. Björk, D. (2014): *Casely – Hayford spring 2015 Menswear*. URL:
<https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2015-menswear/casely-hayford>
(pristupljeno 20.6.2024.)
8. Britannica, (2024) : Ivy League universities, prestigious schools & elite education. URL: <https://www.britannica.com/topic/Ivy-League> (pristupljeno 17.7.2024.)
9. Clarke, J, (1973): *The skinheads and the study of youth culture*, (13-23), URL:
http://epapers.bham.ac.uk/3341/1/Clarke_1973_SOP23.pdf(pristupljeno 11.6.2024.)

10. Crucq, A. (2021): *Double “class”. On the popularization of Dr. Martens*. URL: <https://www.pismowidok.org/en/archive/2021/31-visibility-of-social-classes/double-class-on-the-popularization-of-dr.-martens> (pristupljeno 1.7.2024.)
11. Crombieboy, M. (2016): *I walked with a Crombie – Creases like knives*. URL: <https://creaseslikeknives.wordpress.com/2016/12/23/a-crombie-christmas/> (pristupljeno 15.6.2024.)
12. Dick, B. (1979): *Subculture: The Meaning of Style*, Methwen & Co. Ltd (54 -59).
13. Esta, R. (2022): *Fred Perry shirt: Origin stories*. URL: <https://www.fredperry.com/subculture/articles/origin-stories-polo-shirt> (pristupljeno 25.6.2024.)
14. Frank, A. (2016): *Impacts of Menswear skinhead fashion 20th century*. (6 – 36) URL: https://issuu.com/abbiefranks/docs/skinhead_layout_issuu (pristupljeno 11.6.2024.)
15. Gallagher, B. (2018): *An Abridged History of Dr. Martens*. URL: <https://www.grailed.com/drycleanonly/dr-martens-history> (pristupljeno 11.6.2024.)
16. Hawkins, L. (2016): *Charlie Casely – Hayford on skinhead subculture and army boots*. URL: <https://www.anothermag.com/fashion-beauty/9056/charlie-casely-hayford-on-skinhead-subculture-and-army-boots> (pristupljeno 20.6.2024.)
17. Heather, A. (2010): *Ska, oral history*. (61 – 63). URL: <https://www.google.hr/books/edition/Ska/bUba45txcJ8C?hl=hr&gbpv=1&dq=skinhead+fashion+uk&pg=PA62&printsec=frontcover> (pristupljeno 11.6.2024.)
18. Hynds, M. (2022): *Skinheads – Museum of youth culture* . URL: <https://www.museumofyouthculture.com/skinheads/> (pristupljeno 15.6.2024)
19. Marshall, G. (1994): *Spirit of '69: A skinhead Bible*. URL: <https://creaseslikeknives.wordpress.com/wp-content/uploads/2018/03/62646404-spirit-of-69.pdf> (pristupljeno 11.6.2024.)
20. Masons & sons (2024): *Baracuta G9: The history of the Harrington*. URL: <https://masonandsons.com/blogs/style/99483014-baracuta-g9-the-history-of-the-harrington> (pristupljeno 22.6.2024.)

21. Osgerby, B. (2022): *Casuals: Museum of youth culture: Football and fashion*. URL: <https://www.museumofyouthculture.com/casuals/> (pristupljeno 7.7.2024.)
22. Ridgers, D. (2014): *Shooting skinheads: Derek Ridgers captures a cult – in pictures*. URL: <https://www.theguardian.com/artanddesign/gallery/2014/aug/19/skinheads-derek-ridgers-photographs-in-pictures> (pristupljeno 7.7.2024.)
23. Tessa, N. (2019): *Original skinhead subculture fashion: An analysis of the fashion styles of the 1960s British skinhead*. URL: <https://medium.com/@tess.a/the-original-skinhead-subculture-9343e99193fd> (pristupljeno 15.6.2024.)
24. Yotka, S. (2021): *Raf Simons Spring 2000: Summa Cum Laude, Vogue*. URL: <https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2000-menswear/raf-simons>

POPIS SLIKA:

1. (Slika 1): URL: <https://i.guim.co.uk/img/static/sys-images/Guardian/Pix/pictures/2010/10/29/1288354810977/Skinhead-005.jpg?width=660&quality=45&auto=format&fit=max&dpr=2&s=da53099cf1bed63969ac03b2b63e5c91> (pristupljeno 11.6.2024.)
2. (Slika 2): URL: <https://www.flickr.com/photos/129799169@N06/29052414901/in/photostream/> (pristupljeno 11.6.2024.)
3. (Slika 3): URL: <https://i.pinimg.com/564x/21/e7/a6/21e7a650d440102bcef67ea1df03a3de.jpg> (pristupljeno 15.6.2024.)
4. (Slika 4): URL: <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.bleachers.co.uk%2F&psig=A0vVaw2G4yKBlyj6n0M0aIFbn0jk&ust=1725728550448000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBQQjRxqFwoTCIig6YnmrogDFQAAAAAdAAAAABBG> (pristupljeno 15.6.2024.)
5. (Slika 5): URL: <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.imdb.com%2Ftitle%2Ftt0385002%2F&psig=A0vVaw2Hm8Qx3UrTYSdJyqxRWWNm&ust=172572889080000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBQQjRxqFwoTCICInJ7nrogDFQAAAAAdAAAAABAEb> (pristupljeno 15.6.2024.)
6. (Slika 6): URL: <https://c7.alamy.com/comp/WHAN4X/skin-heads-in-south-london-1970-WHAN4X.jpg> (pristupljeno 15.6.2024.)
7. (Slika 7): URL: <https://i.pinimg.com/564x/a0/e4/27/a0e427eb3a62eb0e90fcd3ba669d67e.jpg> (pristupljeno 15.6.2024.)
8. (Slika 8): URL: https://images.radiox.co.uk/images/150404?crop=16_9&width=660&relax=1&format=webp&signature=uaK0b3s4gsWvs6Nftybq7mP4n3o= (pristupljeno 15.6.2024.)
9. (Slika 9): URL: <https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.parisiangentleman.com>

<https://www.google.com/imgres?imgurl=https%3A%2F%2Fwww.bondsuits.com%2Fwp-content%2Fuploads%2F2014%2F01%2FPrince-of-Wales-Check-GoldenEye.png&tbid=e3YXvmytQiNDRM&vet=10CAsQxiAoCGoXChMIsPKZtO6uiAMVAAAAB0AAAAAEck.i&imgrefurl=https%3A%2F%2Fwww.bondsuits.com%2Fthe-goldeneye-prince-of-wales-check-suit%2F&docid=bNtmw1s68D6gHM&w=1673&h=1785&itg=1&q=prince%20of%20wales%20check%20pattern&ved=0CAsQxiAoCGoXChMIsPKZtO6uiAMVAAAAB0AAAAAEck> (pristupljeno 22.6.2024.)

10. (Slika 10): URL:

<https://www.google.com/imgres?imgurl=https%3A%2F%2Fwww.bondsuits.com%2Fwp-content%2Fuploads%2F2014%2F01%2FPrince-of-Wales-Check-GoldenEye.png&tbid=e3YXvmytQiNDRM&vet=10CAsQxiAoCGoXChMIsPKZtO6uiAMVAAAAB0AAAAAEck.i&imgrefurl=https%3A%2F%2Fwww.bondsuits.com%2Fthe-goldeneye-prince-of-wales-check-suit%2F&docid=bNtmw1s68D6gHM&w=1673&h=1785&itg=1&q=prince%20of%20wales%20check%20pattern&ved=0CAsQxiAoCGoXChMIsPKZtO6uiAMVAAAAB0AAAAAEck> (pristupljeno 22.6.2024.)

11. (Slika 11): URL:

<https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fanggivandinur.wordpress.com%2F2013%2F02%2F04%2Fhow-to-be-a-skinhead%2F&psig=AOvVaw20CQTqx3MezkC0nv9QoudF&ust=1725731109679000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBAQjRxqFwoTCNjT4-nvrogDFQAAAAAdAAAAABAE> (pristupljeno 22.6.2024.)

12. (Slika 12): URL:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7b/Skingirls_3088254.jpg (pristupljeno 22.6.2024.)

13. (Slika 13): URL: <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-1996-ready-to-wear/alexander-mcqueen/slideshow/collection#45> (pristupljeno 1.7.2024.)

14. (Slika 14): URL: <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-1996-ready-to-wear/alexander-mcqueen/slideshow/collection#13> (pristupljeno 1.7.2024.)

15. (Slika 15): URL: <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-1996-ready-to-wear/alexander-mcqueen/slideshow/collection#73> (pristupljeno 1.7.2024.)

16. (Slika 16): URL: <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-1996-ready-to-wear/alexander-mcqueen/slideshow/collection#51> (pristupljeno 1.7.2024.)

17. (Slika 17): URL: <https://www.gettyimages.ca/detail/news-photo/le-top-model-eve-salvail-avec-le-cr%C3%A2ne-ras%C3%A9-lors-du-d%C3%A9fil%C3%A9-news-photo/956672294> (pristupljeno 1.7.2024.)

18. (Slika 18): URL: <https://www.gettyimages.ca/detail/news-photo/model-walks-the-runway-at-the-jean-paul-gaultier-ready-to-news-photo/844001156> (pristupljeno 1.7.2024.)
19. (Slika 19): URL: <https://www.gettyimages.ca/detail/news-photo/pr%C3%A9sentation-de-pr%C3%AAt-%C3%A0-porter-printemps-et%C3%A9-1993-collection-news-photo/956672112> (pristupljeno 1.7.2024.)
20. (Slika 20): URL: https://assets.vogue.com/photos/600c06a194c38bf17a2f0bf8/master/w_1920,c_limit/0047-Raf-Simons-Spring-2000.jpg (pristupljeno 1.7.2024.)
21. (Slika 21): URL: https://assets.vogue.com/photos/600c066532d3b51387eedb6e/master/w_1920,c_limit/0013-Raf-Simons-Spring-2000.jpg (pristupljeno 7.7.2024.)
22. (Slika 22): URL: https://assets.vogue.com/photos/600c0682e83304191e9ae41d/master/w_1920,c_limit/0029-Raf-Simons-Spring-2000.jpg (pristupljeno 7.7.2024.)
23. (Slika 23): URL: https://assets.vogue.com/photos/600c067017923ac40857fab0/master/w_1920,c_limit/0018-Raf-Simons-Spring-2000.jpg (pristupljeno 7.7.2024.)
24. (Slika 24): URL: https://assets.vogue.com/photos/55c6518508298d8be22326ef/master/w_1920,c_limit/00100m.jpg (pristupljeno 7.7.2024.)
25. (Slika 25): URL: https://assets.vogue.com/photos/55c6518508298d8be22326fc/master/w_1920,c_limit/00230m.jpg (pristupljeno 7.7.2024.)
26. (Slika 26): URL: <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2008-menswear/dsquared/slideshow/collection> (pristupljeno 7.7.2024.)
27. (Slika 27): URL: https://assets.vogue.com/photos/55c6518508298d8be22326f9/master/w_960,c_limit/00200m.jpg (pristupljeno 7.7.2024.)
28. (Slika 28): URL: https://assets.vogue.com/photos/55c6518508298d8be22326ee/master/w_960,c_limit/00090m.jpg (pristupljeno 7.7.2024.)

29. (Slika 29): URL:
https://assets.vogue.com/photos/55c650e008298d8be217a3c4/master/w_960,c_limit/00290fullscreen.jpg (pristupljeno 7.7.2024.)
30. (Slika 30): URL:
https://assets.vogue.com/photos/55c650e008298d8be217a3ad/master/w_960,c_limit/00060fullscreen.jpg (pristupljeno 7.7.2024.)
31. (Slika 31): URL:
https://assets.vogue.com/photos/55c650e008298d8be217a3b4/master/w_960,c_limit/00130fullscreen.jpg (pristupljeno 7.7.2024.)
32. (Slika 32): URL: <https://www.gettyimages.ca/detail/news-photo/model-on-the-runway-at-dries-van-notens-spring-2011-news-photo/1458282722> (pristupljeno 7.7.2024.)
33. (Slika 33): URL:
https://assets.vogue.com/photos/55c6514208298d8be21e4970/master/w_1920,c_limit/_ARC0092.1366x2048.JPG (pristupljeno 7.7.2024.)
34. (Slika 34): URL:
https://assets.vogue.com/photos/55c6514208298d8be21e4977/master/w_1920,c_limit/_ARC0207.1366x2048.JPG (pristupljeno 7.7.2024.)
35. (Slika 35): URL:
https://assets.vogue.com/photos/55c6514208298d8be21e4975/master/w_1920,c_limit/_ARC0173.1366x2048.JPG (pristupljeno 7.7.2024.)
36. (Slika 36): URL:
https://assets.vogue.com/photos/55c6514208298d8be21e4981/master/w_1920,c_limit/_ARC0412.1366x2048.JPG (pristupljeno 7.7.2024.)